

2310855/2310865

EVALUATIE UVR DUURZAAMHEIDS- INITIATIEVEN BURGERCOLLECTIEVEN

Sector Onderzoek
& Informatie

20-8-2024

Esther de Winter

winterm@noord.holland.nl

Directie Beleid, sector Onderzoek & Informatie

Inhoud

Samenvatting	4
1 Inleiding	7
1.1 Aanleiding	7
1.2 Vraagstelling, afbakening en onderzoeksmethodiek	7
1.3 Werkwijze	8
1.4 Leeswijzer	8
2 Beleidsreconstructie, interventielogica, benchmark en indicatoren	10
2.1 Beleidskader	10
2.2 Context en inhoud subsidieregeling	11
2.2.1 Context: Programma Verduurzaming bestaande woningvoorraad Noord-Holland	11
2.2.2 Doel en voorwaarden subsidie	13
2.3 Analyse beleidslogica	14
2.4 Benchmark: vergelijking regeling Noord-Holland met subsidies van provincies Utrecht en Zuid-Holland	22
2.5 Indicatoren	23
2.6 Conclusies en aanbevelingen beleidskader	23
3 Onderzoek beschikte middelen en uitgevoerde activiteiten	26
3.1 Proces verstrekken subsidie	26
3.2 Omvang en besteding subsidie	27
4 Output en effecten	31
4.1 Output	31
4.2 Effecten	32
4.3 Conclusies en aanbevelingen prestaties en effecten	36
5 Doelbereik en doeltreffendheid subsidieregeling	38
5.1 Doelbereik	38
5.2 Doeltreffendheid regeling	40
Bijlage 1 Onderzoeksvragen	43
Bijlage 2 Overzicht bronnen	45
Bijlage 3 Resultaten enquête over subsidieregeling	47
Bijlage 4 Overzicht ontwikkeling beleid energietransitie, gebouwde omgeving en RES'en	54

Bijlage 5	Draagvlak voor energietransitie	61
Bijlage 6	Subsidieregelingen provincie Utrecht en Zuid-Holland.....	63
Bijlage 7	Aanvragers subsidie duurzaamheids-initiatieven burgercollectieven	66
Bijlage 8	Onderzochte voorbeelden projecten warmte, zon op veld en wind op land.....	68

Samenvatting

Aanleiding voor de evaluatie

Deze evaluatie is uitgevoerd in het kader van het Evaluatiekader Subsidies van de provincie Noord-Holland. Volgens dit Evaluatiekader moet de provincie jaarlijks (conform art. 4:24 van de Algemene wet bestuursrecht) een selectie van provinciale subsidies evalueren op doeltreffendheid. Dit rapport geeft de resultaten weer van de evaluatie op doeltreffendheid van de uitvoeringsregeling Duurzaamheidsinitiatieven burgercollectieven. Centraal staat de vraag of de activiteiten die met behulp van de verstrekte subsidies zijn uitgevoerd bijdragen aan de beleidsdoelen van de provincie.

Over de subsidie

Het doel van de uitvoeringsregeling Duurzaamheidsinitiatieven Burgercollectieven is om bij te dragen aan het draagvlak voor en de realisatie van de energietransitie door specifieke activiteiten van burgercollectieven (zoals energiecoöperaties) financieel te ondersteunen. Onder duurzaamheidsinitiatieven wordt in dit geval verstaan: initiatieven die leiden tot de realisatie van installaties voor de productie van duurzame energie (zon-op-dak, zon op veld en windmolens), opslag van duurzame energie, energiebesparing en het gebruik van elektrische deelauto's. De doelgroep van de regeling zijn verenigingen, coöperaties en stichtingen die tot statutair doel hebben om duurzaamheidsinitiatieven te realiseren.

De openingsperioden van de regeling waren 2018-2021 en 2021 – 2023. In totaal is er ca. €2 miljoen subsidie beschikbaar gesteld en verleend. Het voornemen is in 2024 de regeling, in gewijzigde vorm, te continueren.

Uitvoering van het onderzoek

Het onderzoek is uitgevoerd volgens een vast stappenplan voor subsidie-evaluaties. De onderzoeksvraag die hierbij centraal staat is: *In welke mate is de uitvoeringsregeling Duurzaamheidsinitiatieven Burgercollectieven doeltreffend geweest in het bijdragen aan de energietransitie in de provincie Noord-Holland?* De bevindingen van het onderzoek zijn gebaseerd op documentenonderzoek, literatuuronderzoek en interviews met betrokken organisaties en twee andere provincies (zie overzicht in bijlage 2). Daarnaast is gebruik gemaakt van een enquête onder energiecollectieven die lid zijn van de koepelorganisatie Energie Samen Noord-Holland.

Bevindingen van het onderzoek

Doeltreffendheid

De conclusie uit het onderzoek luidt als volgt:

Een bijdrage van de subsidie aan het draagvlak voor de energietransitie is aannemelijk. De met de subsidie uitgevoerde projecten op het gebied van duurzame energie-opwek en energiebesparing dragen rechtstreeks bij aan de provinciale doelen op dit gebied. Deze bijdrage is bescheiden in omvang. De subsidie is bevorderlijk en in veel gevallen ook noodzakelijk geweest voor het tot stand brengen van de door energiecoöperaties uitgevoerde projecten. De subsidieregeling heeft dan ook een positieve bijdrage geleverd aan de uitvoering van projecten door lokale burgerinitiatieven op het gebied van duurzame energie-opwek en energiebesparing en daarmee aan de provinciale doelen op dit gebied. De

bijdrage van de subsidie aan de provinciale doelen is bescheiden, gezien de vele factoren die van invloed zijn op zowel het draagvlak als de realisatie van projecten.

Beleidskader

Uit de uitgevoerde analyse van het beleidskader blijkt dat het beleidskader voor verduurzaming van de gebouwde omgeving van 2018, waarop de subsidieregeling is gebaseerd, in voldoende mate logisch en consistent is. De onderbouwing van de rol van de energiecoöperaties in het beleid en van de subsidieregeling is uitgewerkt in het beleid van 2018, maar kan nog duidelijker omschreven worden. Na 2021 heeft de subsidieregeling geen duidelijke en eenduidige grondslag meer. Een samenhangende visie van de provincie op de rol van de energiecoöperaties in de energietransitie en het belang daarvan voor de provinciale doelstellingen ontbreekt op dit moment in beleidsstukken. Deze kan als basis dienen voor een goede onderbouwing van de invulling van een nieuwe regeling. De werking van deze regeling kan worden versterkt door de inzet van een set van elkaar ondersteunende beleidsinstrumenten.

Prestaties en effecten

In totaal zijn 216 subsidies verstrekt, waarmee ca. 209 projecten zijn gesubsidieerd. Gemiddeld bedroeg de subsidie €9.662. Over de gehele periode is in totaal €2.087.018,- subsidie verstrekt. Daarmee is het totale beschikbare subsidiebudget van €2 miljoen volledig besteed. De meeste gesubsidieerde projecten vallen in de categorie zon-op-dak (103 subsidies, 48%) of energiebesparing (73 subsidies, 34%). Er is aan 68 verschillende burgercollectieven subsidie verstrekt.

Aanbevelingen

Het onderzoek leidt tot de volgende aanbevelingen:

Aanbeveling 1:

Ontwikkel een duidelijke visie op energiecoöperaties (en andere burgerinitiatieven) en hun rol in de energietransitie in relatie tot de provinciale doelen. Maak expliciet waarom de provincie deze organisaties wil steunen in relatie tot haar eigen doelstellingen en motiveer op welke punten die ondersteuning verleend moet worden. Bijvoorbeeld: voor welke aspecten van de organisaties (bv. opstarten, professionalisering, verbreden) of voor welke activiteiten is ondersteuning het meest nodig? Welke subsidiebedragen of andere vormen van ondersteuning passen daarbij? Hoe wil de provincie inclusiviteit van de werkzaamheden van de energiecoöperaties stimuleren? Het beleid en de subsidieregelingen in Zuid-Holland en Utrecht kunnen daarbij als inspiratie dienen. Werk een eventuele nieuwe subsidieregeling uit in de context van deze visie.

Aanbeveling 2:

Zet een eventuele nieuwe subsidieregeling niet in als los instrument, maar zorg voor een combinatie van elkaar ondersteunende instrumenten. Afhankelijk van de inhoud van de visie zijn daarbij bv. te overwegen:

- continuering van de ondersteuning van de professionalisering van de energiecoöperaties, via de koepelorganisatie voor energiecoöperaties in Noord-Holland of op andere wijze.

- deelname aan het Ontwikkelfonds, als de visie van de provincie is dat coöperaties een rol moeten spelen bij de realisatie van meer grootschalige opwekprojecten (zon-op-veld en wind).

Aanbeveling 3:

Heroverweeg de verschillende onderdelen van de subsidieregeling op basis van een nieuwe visie van de provincie op de rol van de energievoöperaties bij de realisatie van de doelen voor de energietransitie. Aandacht verdienen daarbij:

- Het onderdeel elektrische auto's. Deze projecten dragen niet bij aan de doelstellingen voor de verduurzaming van de bestaande woningvoorraad, maar wel aan die voor verduurzaming van mobiliteit. De belangrijkste motivatie voor opname in de regeling is de bijdrage aan het draagvlak, omdat de energievoöperaties een behoefte aan dit onderdeel hebben aangegeven. Er wordt echter maar beperkt gebruikt gemaakt van deze optie.
- Het onderdeel energieopslag. Het kan interessant zijn als er enkele experimenten met buurtbatterijen worden uitgevoerd in samenwerking met netbeheerders en mogelijk een technisch onderzoeksinstituut. Dergelijke experimenten zouden wellicht ook passen in het beleid voor het oplossen van de netcongestie.
- Wijkgerichte benaderingen, met het oog op de rol die energievoöperaties kunnen spelen in de warmtetransitie. Door het accent te leggen op de wijkgerichte kant van de warmteprojecten naast de technische kant ervan, kan het leren over wat goed en minder goed werkt in de wijkgerichte aanpak worden gestimuleerd.

Aanbeveling 4: Besteed bij een visie op energievoöperaties (en andere burgerinitiatieven) ook aandacht aan hoe de provincie wil en kan bijdragen aan het benutten van het potentieel hiervan voor de toekomst van de energietransitie. Dit kan o.a. door bij te dragen aan de oplossing van knelpunten voor hun projecten en het blijven stimuleren van professionalisering en leren.

1 Inleiding

1.1 Aanleiding

Deze evaluatie is uitgevoerd door de provincie in het kader van het Evaluatiekader Subsidies. Het Evaluatiekader geeft aan op welke manier de provincie Noord-Holland uitvoering geeft aan haar wettelijke verplichting op grond van de Algemene wet bestuursrecht (art. 4:24) om subsidies periodiek op doeltreffendheid te evalueren. Het Evaluatiekader is door Provinciale Staten vastgesteld¹ en heeft tot doel de provincie meer inzicht te geven in de mate van doeltreffendheid van de door haar verstrekte subsidies. Het Evaluatiekader bevat criteria, randvoorwaarden en uitgangspunten op basis waarvan bepaald wordt welke subsidies en subsidieregelingen op welk moment op doeltreffendheid geëvalueerd moeten worden.

Deze evaluatie heeft betrekking op de subsidie Uitvoeringsregeling Duurzaamheidsinitiatieven Burgercollectieven. Deze regeling richt zich op het leveren van een bijdrage aan de energietransitie in de provincie Noord-Holland door het ondersteunen van met name energiecoöperaties.

1.2 Vraagstelling, afbakening en onderzoeksmethodiek

Het doel van dit evaluatieonderzoek is inzicht te krijgen in de doeltreffendheid of meerwaarde van de onderzochte subsidie. Het is de bedoeling dat de conclusies en aanbevelingen uit het onderzoek bijdragen aan een in 2024 nieuw open te stellen subsidieregeling met een vergelijkbare doelstelling en aan de beleidsuitvoering.

De hoofdvraag van het onderzoek luidt:

In welke mate is de uitvoeringsregeling Duurzaamheidsinitiatieven Burgercollectieven doeltreffend geweest in het bijdragen aan de energietransitie in de provincie Noord-Holland?

De subsidieregeling is in twee tranches opengesteld geweest. De onderzoeksperiode loopt van 2018 (start eerste versie van de subsidieregeling) tot en met eind 2023 (sluiting tweede versie van de subsidieregeling).

Onderzoeksmethodiek

De uitvoering van subsidie-evaluaties van de provincie Noord-Holland vindt plaats volgens de 'Handreiking Evaluatie Doeltreffendheid Provinciale Subsidies' van de Randstedelijke Rekenkamer. De daarbij te doorlopen stappen zijn:

- Stap 1: Beleidskader reconstrueren en beoordelen
- Stap 2: Beschikte middelen onderzoeken

¹ Het Evaluatiekader is voor het eerst in 2013 vastgesteld. Op 14 januari 2019 is een geactualiseerde versie van het evaluatiekader subsidies vastgesteld, met aangepaste criteria.

- Stap 3: Uitgevoerde activiteiten onderzoeken
- Stap 4: Behaalde prestaties onderzoeken
- Stap 5: Mate van doelbereiking onderzoeken
- Stap 6: Mate van doeltreffendheid beoordelen

Bijlage 1 bevat de bij deze stappen behorende onderzoeksvragen. Bij het toepassen van het stappenplan is rekening gehouden met het feit dat voor het thema energie sprake is van transitiebeleid. Dit heeft o.a. consequenties voor de manier waarop doelen gesteld worden (meestal minder SMART) en de route daarnaartoe bepaald wordt (meestal meer zoekend).

1.3 Werkwijze

Deze evaluatie is gestart met een documentenanalyse van relevante beleidsnota's, subsidieaanvragen, subsidiebeschikkingen, beschikbare verslagen over uitgevoerde projecten² en onderzoeksrapporten (zie voor de documentenlijst het bronnenoverzicht in bijlage 2). Daarnaast zijn 5 verdiepende gesprekken gevoerd met de volgende partijen:

- Energie Samen Nederland (landelijke koepel van energiecoöperaties)
- Energie Samen Noord-Holland (Noord-Hollandse koepel voor energiecoöperaties)
- Klimaatstichting HIER (stelt jaarlijks de [Lokale Energiemonitor](#) op) richt zich op het in beweging brengen van mensen (particulieren, gemeenten, professionals) om wat te doen aan het klimaatprobleem
- Provincie Zuid-Holland (benchmark subsidieregeling energiecoöperaties)
- Provincie Utrecht (benchmark subsidieregeling energiecoöperaties)

Tegelijkertijd is via Energie Samen Noord-Holland een enquête uitgezet onder de 150 leden van deze organisatie. De enquête bevatte vragen over de bekendheid van de subsidie, het gebruik ervan en mogelijk verbetermogelijkheden. Van de 150 aangeschreven leden hebben er 54 de enquête ingevuld. De respons is daarmee 33% en dus representatief te noemen. Door de opbouw van de enquête is voor enkele maatwerkvragen het aantal antwoorden wel zeer beperkt. Daarmee moet bij de interpretatie van de resultaten rekening worden gehouden. De resultaten van de enquête zijn opgenomen in bijlage 3.

De bevindingen uit het documentenonderzoek, de interviews en de enquête zijn in onderlinge samenhang geanalyseerd en hebben hun weerslag gekregen in dit rapport. Daarbij zijn de stappen en onderzoeksvragen uit de 'Handreiking Evaluatie Doeltreffendheid Provinciale Subsidies' op hoofdlijnen leidend geweest.

1.4 Leeswijzer

In het volgende hoofdstuk wordt de basis gelegd voor de evaluatie in de vorm van een beleidsreconstructie en een beschrijving van de interventielogica en indicatoren. Hoofdstuk 3 gaat in op de omvang en besteding van de subsidie. In hoofdstuk 4 worden de output en effecten van de verstrekte

² Van thema's waarover veel verslagen beschikbaar waren (zon op dak, energiebesparing) is een deel van de beschikbare verslagen bekeken, tot een voldoende duidelijk beeld van dit soort projecten was opgedaan.

subsidies beschreven. Hoofdstuk 5 tenslotte beschrijft de mate van doelbereik (zijn de provinciale doelen behaald?) en doeltreffendheid van de subsidieregeling (zijn de doelen behaald *dankzij* de subsidie?).

2 Beleidsreconstructie, interventielogica, benchmark en indicatoren

Dit hoofdstuk bevat de eerste stap uit de handreiking voor het uitvoeren van subsidie-evaluaties: het beleidskader reconstrueren en beoordelen. De hoofdvraag hierbij is in welke mate het beleidskader waarbinnen de subsidie wordt verstrekt voldoende scherp en consistent geformuleerd is. Om deze vraag te kunnen beantwoorden geeft dit hoofdstuk inzicht in het beleidskader waarbinnen de subsidie wordt ingezet en de provinciale doelen voor het beleidsthema (paragraaf 2.1). Daarna wordt de beleidscontext en het doel van de subsidie beschreven (paragraaf 2.2) en wordt een analyse gemaakt van de beleidslogica (paragraaf 2.3). Paragraaf 2.4 geeft als benchmark een vergelijking van de subsidieregeling van de provincie Noord-Holland met vergelijkbare subsidies van de provincies Utrecht en Zuid-Holland weer. Tenslotte beschrijft paragraaf 2.5 de geselecteerde indicatoren voor het beoordelen van de subsidie. Het hoofdstuk sluit af met conclusies en aanbevelingen over het beleidskader.

2.1 Beleidskader

De onderzochte subsidie is onderdeel van het beleid voor mitigatie van klimaatverandering. Het Nederlandse klimaatbeleid is sinds 2013 in ontwikkeling, toen het SER Energieakkoord Duurzame Groei werd opgesteld. Dit akkoord is in 2019 opgegaan in het Klimaatakkoord, dat hierop voortbouwde. Het beleid sluit aan bij wereldwijde afspraken over het beperken van de opwarming van de aarde (in de periode van het Akkoord van Parijs in 2015, opvolger van het Kyoto-protocol in 1997) en het daarop gebaseerde Europese klimaatbeleid.

De inzichten voor de aanpak van het beleidsveld hebben zich in de loop van de jaren sterk ontwikkeld. Er is sprake van transitiebeleid, gericht op verandering van de systemen die gezamenlijk verantwoordelijk zijn voor de uitstoot van broeikasgassen. Het te behalen doel is als stip op de horizon uitgewerkt, maar de weg ernaartoe moet gaandeweg duidelijker worden. Dit betekent dat het beleid steeds wordt bijgesteld. De stip op de horizon in het SER-energieakkoord was een energieneutrale gebouwde omgeving in 2050. De opvolger hiervan, het Klimaatakkoord, kijkt breder en streeft naar een reductie van broeikasgassen in meerdere maatschappelijke sectoren. Het doel is 55 procent reductie van CO₂-uitstoot (en uitstoot van andere broeikasgassen) in 2030 ten opzichte van 1990 en in 2050 netto nul CO₂-uitstoot. Ook binnen het beleid voor de gebouwde omgeving zijn de accenten veranderd. De focus lag eerst op energiebesparing en het opwekken van duurzame energie, maar ligt nu op de zogenaamde 'warmtetransitie': wat er allemaal nodig is voor het verwarmen van de gebouwde omgeving zonder fossiele brandstoffen. Binnen het Nederlandse klimaatbeleid vervullen alle overheidslagen een elkaar aanvullende rol.

De klimaataanpak op zowel rijks- als provinciaal niveau omvat verschillende thema's. Voor het onderwerp energiecoöperaties zijn de thema's Gebouwde omgeving en Duurzame opwek relevant.

- **Gebouwde omgeving:** Het nationaal energieakkoord van 2013 introduceert de postcodeoosregeling om energiecoöperaties te ondersteunen bij de realisatie van projecten voor duurzame energieopwekking ten behoeve van het bereiken van een energieneutrale gebouwde omgeving in 2050. De provinciale Beleidsagenda Energietransitie 2016-2020 stelt: burgerinitiatieven zijn waardevol en versterken het draagvlak voor verduurzaming'. De provincie wil deze initiatieven ondersteunen en richt zich daarbij op professionalisering en kennisuitwisseling. De subsidieregeling Duurzaamheidsinitiatieven Burgercollectieven is geïntroduceerd in het kader van het Programma Verduurzaming bestaande woningvoorraad Noord-Holland van 2018, die een concrete uitwerking is van de Beleidsagenda energietransitie.
- **Duurzame opwek:** In het Klimaatakkoord en de twee Noord-Hollandse Regionale Energiestrategieën (RES'en) zijn concrete doelstellingen opgenomen voor de hoeveelheid te realiseren opwekcapaciteit voor duurzame energie via grootschalige energieopwekking (zon- en windprojecten). Hierbij wordt veel aandacht besteed aan het vergroten van het draagvlak voor de energietransitie. Men zet daarbij o.a. in op omgevingsparticipatie bij de realisatie van projecten. Daarbij geldt voor grootschalige projecten een streven naar 50% lokaal eigenaarschap. Dit eigenaarschap moet bijdragen aan draagvlak, doordat hierdoor de lusten en lasten van de projecten eerlijker verdeeld worden. Daarnaast wordt het inzetten van lokale energiecoöperaties benoemd als mogelijkheid om bij te dragen aan participatie door en draagvlak bij inwoners.

2.2 Context en inhoud subsidieregeling

Bijlage 4 geeft in een tabel de belangrijkste beleidsdocumenten weer die van belang zijn als context voor de te onderzoeken subsidie. Daarbij wordt tevens aangegeven wat in de betreffende beleidsdocumenten wordt gezegd in relatie tot de rol en ondersteuning van energiecoöperaties. De volgende paragrafen zoomen nader in op het beleidskader waarin de subsidieregeling is geïntroduceerd en de inhoud van de regeling zelf.

2.2.1 Context: Programma Verduurzaming bestaande woningvoorraad Noord-Holland

In 2018 is door het Rijk bepaald dat woningen in 2050 niet meer met aardgas mogen worden verwarmd. Voor nieuwbouw geldt dat vanaf 1 juli 2018 er geen vergunningen meer mogen worden afgegeven voor woningen met een aardgasaansluiting. Voor de toen circa 1,3 miljoen bestaande woningen in Noord-Holland betekende dit dat in een periode van 30 jaar deze woningen geschikt moeten worden gemaakt om met duurzame warmte te kunnen worden verwarmd. Dat kwam voor Noord-Holland neer op ruim 34.000³ te verduurzamen woningen per jaar. Het tempo lag op dat moment op enkele tientallen woningen per dag. Met het programma Verduurzaming bestaande woningvoorraad Noord-Holland wil de provincie bijdragen aan de noodzakelijke versnelling door eigenaren-bewoners en woningbouwcorporaties te helpen bij het energiezuiniger maken van hun woningen. Het totaal beschikbare budget hiervoor was €10 miljoen. Het programma is een concretisering van de Beleidsagenda Energietransitie 2016-2020. De activiteiten in het programma beogen aanvullend te zijn aan wat er op landelijk en gemeentelijk niveau gebeurt en willen lokale en regionale activiteiten 'een

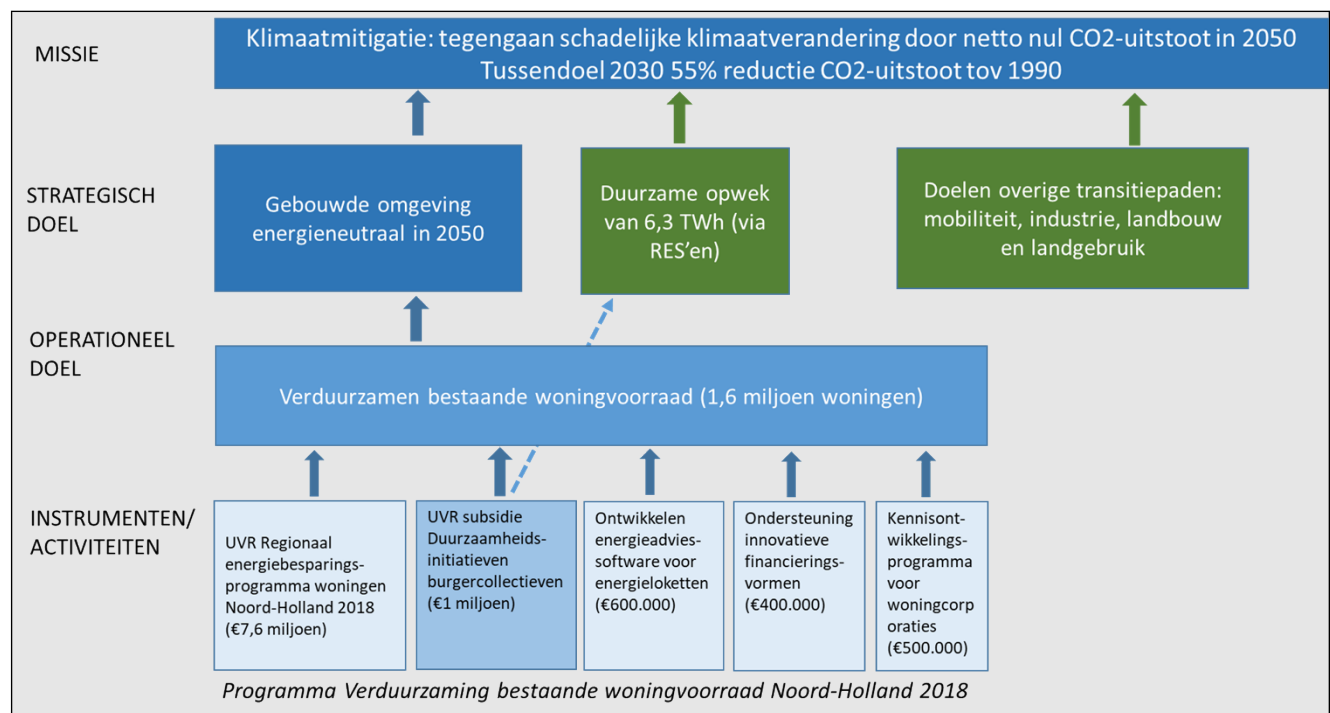
³ Schatting in beleidsdocumenten op basis van landelijke gegevens

extra boost' geven. De doelen voor de verduurzaming van de gebouwde omgeving zijn kwantitatief uitgewerkt in termen van aantallen te verduurzamen woningen. Ook via het provinciale woonbeleid en het beleid voor duurzaam bouwen wordt verduurzaming van woningen gestimuleerd.

De energieloketten vormen volgens het programma een van de belangrijkste kanalen om particuliere eigenaren-bewoners te stimuleren hun woning te verduurzamen en voor de benodigde versnelling te zorgen. Het hoofdinstrument van het Programma Verduurzaming bestaande woningvoorraad Noord-Holland is daarom de UVR Regionaal energiebesparingsprogramma woningen Noord-Holland 2018 (budget €7,6 miljoen). Dit is een subsidie voor gemeenten voor regionale energieloketten of andere activiteiten die woningeigenaren stimuleren om te investeren in energiebesparing of duurzame energie-installaties. Aan deze subsidie is een concreet doel verbonden van het verduurzamen van 25.000 woningen over een periode van 4 jaar.

Energiecoöperaties zijn volgens het programma een ander belangrijk kanaal voor het stimuleren van de woningverduurzaming bij particuliere eigenaren-bewoners. Daarom is in het programma ook €1 miljoen gereserveerd voor de hier onderzochte subsidie voor duurzaamheidsinitiatieven van burgercollectieven. Het overige budget van het programma wordt ingezet voor het ontwikkelen van energieadviessoftware voor energieloketten (€600.000), ondersteuning van innovatieve financieringsvormen (€400.000) en een kennisontwikkelingsprogramma voor woningcorporaties (€500.000). In het Actieprogramma Klimaat 2020-2023 is opgenomen dat het programma Verduurzaming Bestaande Woningvoorraad van 2018 wordt voortgezet tot en met 2021.

Figuur 1 geeft de doelenboom voor het beleid voor verduurzaming van de bestaande woningvoorraad schematisch weer.



Figuur 1: Doelen programma Verduurzaming bestaande woningvoorraad

De subsidieregeling Duurzaamheidsinitiatieven burgercollectieven is in eerste instantie opengesteld voor de periode 2018 tot en met maart 2021. Een interne evaluatie liet zien dat de subsidie goed werd gebruikt door de burgercollectieven. Met wat aanpassingen is de regeling daarom in 2021 verlengd tot eind 2023. Daarbij werd opnieuw €1 miljoen beschikbaar gesteld. Na de interne evaluatie zijn op verzoek van energiecoöperaties de onderdelen energieopslag en deelautoprojecten aan de regeling toegevoegd. Energieopslag is toegevoegd omdat steeds vaker projecten opliepen tegen netcongestie, waarvoor energieopslag een mogelijke oplossing is. Deelautoprojecten dragen strikt genomen niet bij aan het doel van verminderen van het energieverbruik van de gebouwde omgeving, maar dragen wel bij aan de doelen van de provincie voor duurzame mobiliteit.

Het programma Verduurzaming bestaande woningvoorraad was in 2021 nog net geldig. In 2022 verscheen het Programma Warmtetransitie Noord-Hollandse aanpak. Hierin worden de subsidieregeling duurzaamheidsinitiatieven voor burgercollectieven niet genoemd, en ook de energiecoöperaties niet. Dit programma is vooral gericht op het ondersteunen van gemeenten bij het opstellen en uitvoeren van hun Transitievisies warmte met kennis en subsidies. In de RES-aanpakken worden energiecoöperaties slechts beperkt genoemd (als kans, of als belangrijk om te ondersteunen) en dan vooral met het oog op het bevorderen van lokaal eigendom, een doel dat niet is opgenomen in de subsidieregeling. Na 2021 heeft de subsidieregeling dus geen duidelijke en eenduidige grondslag meer.

2.2.2 Doel en voorwaarden subsidie

Op basis van Toelichting Doeltreffendheid bij de vaststelling van de regeling in 2018 is het doel van de regeling het ondersteunen van lokale duurzame energie coöperaties (en andere duurzame burgercollectieven) bij het versneld van de grond krijgen van concrete energiebesparings- en duurzame energieprojecten. Het beoogde resultaat hiervan is meer draagvlak onder burgers voor de energietransitie, een afname van het energieverbruik in de gebouwde omgeving en een toename van de productie van duurzame energie. Aan deze beoogde resultaten zijn om verschillende redenen geen kwantitatieve doelen verbonden:

- Het draagvlak voor de energietransitie is niet eenvoudig te meten. Op landelijk niveau wordt in dit kader onderzoek gedaan naar de opvattingen over bv. de zorgen over klimaatverandering, de gevoelde urgentie, meningen over de wenselijkheid van de energietransitie en aardgasvrij beleid en bereidheid om zelf maatregelen te overwegen. De gemeente Amsterdam voert sinds een aantal jaren een meting uit van het draagvlak voor de energietransitie onder haar inwoners die zich richt op kennis, houding en gedrag op dit gebied. De verschillende aspecten kunnen andere trends laten zien, zodat er niet één waarde is voor het draagvlak van de energietransitie. Er zijn bovendien een veelheid aan factoren en beleid van diverse overheidslagen samen van invloed op de uitkomsten hiervan. Het zal daarom niet mogelijk zijn om de bijdrage van een enkele subsidieregeling hieraan te bepalen. Wel is het mogelijk te bepalen of een dergelijke bijdrage aannemelijk is (zie de analyse in paragraaf 2.3).
- Voor het doel om versneld meer projecten voor de opwekking van duurzame energie te realiseren is het in principe mogelijk om kwantitatieve doelen te stellen. Hier is vanaf gezien

omdat het formuleren van een kwantitatieve doelstelling vraagt om monitoring daarop, wat leidt tot meer rapportageverplichtingen die niet stroken met de kleine omvang van de huidige subsidiebedragen. De ontwikkeling van duurzame energieopwekking door collectieven wordt wel gemonitord door de stichting HIER in het kader van de lokale energiemonitor. Deze omvat alle collectieve projecten voor duurzame energieopwekking.

- Voor energiebesparingsprojecten is het stellen van kwantitatieve doelen niet mogelijk, omdat niet kan worden nagegaan of bewoners gegeven adviezen in de praktijk ook daadwerkelijk opvolgen.

Binnen de regeling wordt maximaal €10.000,- subsidie beschikbaar gesteld voor de procesondersteuning van duurzaamheidsinitiatieven van burgercollectieven. Het gaat om 100% financiering. Onder duurzaamheidsinitiatieven wordt verstaan initiatieven gericht op:

- de realisatie van installaties voor de productie van duurzame energie (bv. collectieve zonne-energiesystemen waarin burgers participeren zoals collectieve zon-op-dakprojecten, zonneparken of windmolens)
- energiebesparing
- de opslag van duurzame energie (toegevoegd maart 2021)
- het gebruik van elektrische deelauto's (toegevoegd maart 2021).

De doelgroep van de regeling zijn verenigingen, coöperaties en stichtingen die tot statutair doel hebben om duurzaamheidsinitiatieven te realiseren. Zij kunnen subsidie aanvragen voor activiteiten die leiden tot concrete investeringen in duurzaamheidsinitiatieven door burgers in de provincie Noord-Holland. Dit kunnen kosten zijn voor bv. zaalhuur ten behoeve van een informatiebijeenkomst over aanstaande en lopende projecten, inhuur van deskundigen voor advies en realisatie van duurzaamheidsinitiatieven, inzet van apparatuur die noodzakelijk is voor de uitvoering van projecten of kosten voor training van vrijwilligers die een rol spelen bij de uitvoering van projecten bedoeld om de kwaliteit van de uitvoering te verhogen. De subsidie mag *niet* worden ingezet voor het concreet investeren in duurzame energieproductiemiddelen zoals windmolens of zonne-energiesystemen. Hiervoor zijn al diverse Rijksregelingen zoals de Postcoderoos-regeling (nu SCE-regeling), de ISDE-regeling of de SDE+ regeling. Omdat de provinciale regeling zich juist richt op het subsidiëren van het ontwikkelen en uitvoering van een project en de Rijksregelingen op het doen van investeringen vullen Rijksregelingen en de provinciale regeling elkaar aan.

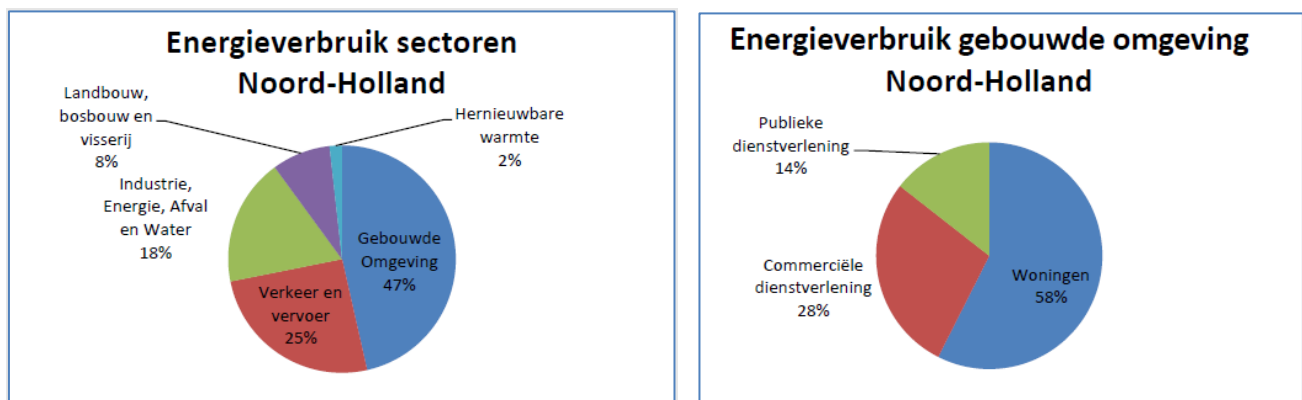
2.3 Analyse beleidslogica

De analyse van de beleidslogica laat zien dat het beleid voor verduurzaming van de gebouwde omgeving in voldoende mate logisch en consistent is. De onderbouwing van de rol van de energiecoöperaties in het beleid en van de subsidieregeling is voldoende. Een deel van de onderbouwing staat niet expliciet in het beleidsdocument, maar is opgenomen in de toelichting doeltreffendheid die bij de besluitvorming over het instellen van de subsidie vereist is.

Beleidskeuze: inzet op verduurzaming van bestaande woningvoorraad

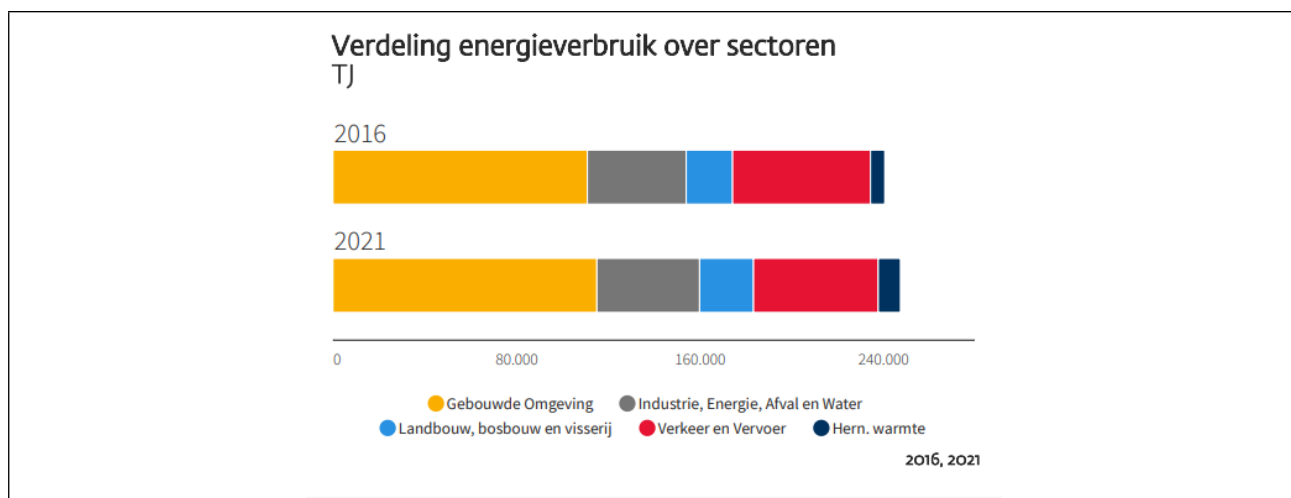
Het programma Verduurzaming Bestaande woningvoorraad van 2018 bevat onderstaande figuur 2 over het energieverbruik in Noord-Holland (zonder vermelding jaar waarop cijfers zijn gebaseerd), waaruit blijkt dat de gebouwde omgeving met 47% het grootste aandeel heeft in het totale energieverbruik binnen Noord-Holland. De verdeling van het energieverbruik in de gebouwde omgeving is als volgt: 58% voor de woningvoorraad, 28% voor de commerciële dienstverlening voor 28% en 14% voor de publieke dienstverlening (zie figuur 2). Een beleidsinzet op de woningvoorraad is dus logisch. De gemeenten hebben weliswaar het voortouw voor dit werkveld, maar de provincie kan deze gemeentelijke rol ondersteunen, naast het uitvoeren van eventuele gemeentegrensoverstijgende activiteiten op het gebied van warmte.

Figuur 2: Energieverbruik sectoren Noord-Holland en energieverbruik gebouwde omgeving uit programma Verduurzaming Bestaande woningvoorraad 2018



Meer recente informatie over het energieverbruik van sectoren is te vinden in het [Dashboard Energietransitie](#) van de provincie Noord-Holland. Figuur 3 uit dit dashboard laat zien dat de gebouwde omgeving nog steeds het grootste aandeel in het energieverbruik binnen de provincie heeft.

Figuur 3 Verdeling energieverbruik over sectoren (bron: Dashboard Energietransitie)



Beleidskeuze: inzet op lokale duurzame energiecoöperaties

Kenmerkend voor de aanpak van de verduurzaming van de bestaande woningvoorraad is dat eigenaren-bewoners nu niet kunnen worden gedwongen tot het nemen van energiebesparende maatregelen. Zij kunnen alleen worden gestimuleerd of verleid om actie te ondernemen. De belangrijkste speler om dit stimuleren en verleiden uit te voeren is de gemeente. Het hoofdinstrument dat de provincie inzet is de subsidie voor de gemeentelijke energieloketten of andere stimuleringsactiviteiten voor gemeenten. Daarnaast ziet de provincie ook de lokale energiecoöperaties (of breder: 'duurzaamheidsinitiatieven van burgercollectieven') als een kanaal om eigenaren-bewoners te stimuleren hun huis te verduurzamen.

Definitie van een energiecoöperatie

De 'Handreiking voor gemeenten over samenwerking met energiecoöperaties' (2024) die de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO) heeft uitgebracht geeft de volgende omschrijving van energiecoöperaties:

Een energiecoöperatie is een georganiseerde groep burgers, meestal vrijwilligers, die zich inzet voor het lokaal opwekken van hernieuwbare energie, energiebesparing, het verduurzamen van woningen of andere initiatieven die de energietransitie bevorderen. Energiecoöperaties hebben een maatschappelijke doelstelling, geen winstoogmerk, open toetreding en democratische zeggenschap (waarbij ieder lid één stem heeft). Door de lokale bevolking te organiseren rond hernieuwbare opwek, dragen coöperaties ook bij aan lokaal eigendom. Binnen de statuten van een energiecoöperatie stellen zij vast hoe zij zijn georganiseerd. Daarin is bijvoorbeeld aandacht voor het rentepercentage van investeringen en wat er gebeurt met de opbrengsten. Meestal komt dit ten goede aan de lokale gemeenschap, er is meestal geen of nauwelijks winstuitkering naar de leden. Soms is er een externe toezichthouder op de financiën.

Volgens de handreiking zijn er veel verschillende soorten en maten energiecoöperaties. Sommige richten zich uitsluitend op de opwekking en levering van elektriciteit uit zon en wind of warmte. Andere hebben een bredere doelstelling en houden zich bezig met bijvoorbeeld het stimuleren van energiebesparing via besparende maatregelen en energiecoaches of het collectief inkopen van zonnepanelen en warmtepompen.

Niet overal in de provincie kunnen energiecoöperaties op ondersteuning van de gemeente rekenen. De provincie vindt het belangrijk dat naast gemeenten ook inwoners een rol kunnen vervullen in de energietransitie en wil graag dat inwoners overal een kans hebben om dit via burgercollectieven vorm te geven. Daarvoor wordt het instrument van een subsidieregeling ingezet. Daarnaast wordt via opdrachtverlening ook financiële ondersteuning verleend aan de Noord-Hollandse koepelorganisatie voor energiecoöperaties, Energie Samen Noord-Holland. Dit ondersteunt de professionalisering van de energiecoöperaties. Een randvoorwaarde voor het beleid is dat er in de provincie voldoende energiecoöperaties aanwezig zijn die van de UVR gebruik kunnen maken. Er zijn in Noord-Holland momenteel ruim 100 energiecoöperaties aanwezig die een aanvraag zouden kunnen doen. Het aantal blijkt voldoende om het budget van de subsidieregeling te kunnen benutten (zie hoofdstuk 3).

Toen het SER-Energieakkoord Duurzame Groei in 2013 verscheen waren er al zo'n 300 energiecoöperaties in Nederland. Het akkoord streefde ernaar deze beweging 'ruim baan te geven' en wilde dat lokale en regionale initiatieven waar nodig en mogelijk door gemeenten, provincies en rijk worden ondersteund. De Stichting HIER houdt een monitor bij van lokale energie-initiatieven en hun activiteiten in Nederland. In de monitor voor 2023 melden zij dat het aantal energiecoöperaties in Nederland inmiddels is gegroeid tot 714. De monitor meldt verder: 'In 89% van alle gemeenten, waar 95% van alle Nederlanders woont, zijn energiecoöperaties actief. In principe heeft vrijwel iedere Nederlander een coöperatie in de buurt waar hij of zij zich bij kan aansluiten.' Aangenomen mag worden dat dit ook in Noord-Holland het geval is. In de monitor van Stichting HIER is ook het aantal energiecoöperaties in Noord-Holland opgenomen. Het totaal aantal energiecoöperaties in Noord-Holland bedraagt 102. Dit aantal bestaat uit:

- 59 lokale energiecoöperaties met meerdere activiteiten (brede energiecoöperaties)*
- 21 productiecoöperaties op initiatief van bewoners (alleen gericht op energieproductie, bv. coöperatie opgericht voor realisatie zonnedak)*
- 22 productiecoöperaties op initiatief van ontwikkelaar, woningcorporatie, Vereniging van Eigenaren en/of lokaal bedrijf (alleen gericht op energieproductie, gekoppeld aan specifiek project)*

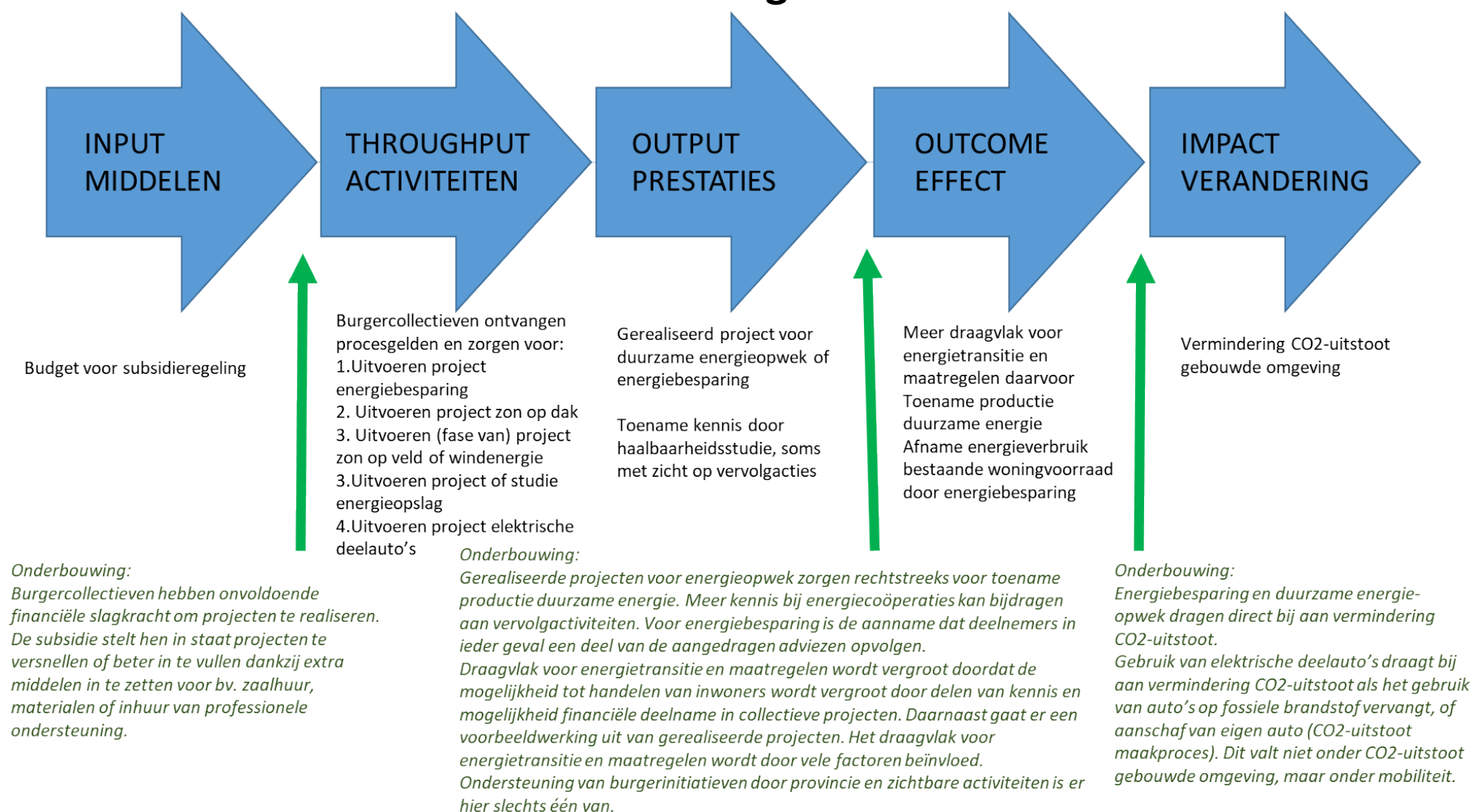
Ook koepelorganisatie Energie Samen Noord-Holland heeft een overzicht van lokale energie-initiatieven opgesteld. Volgens hen bedraagt het totale aantal energie-initiatieven in Noord-Holland ruim 100, met circa 20.000 leden. Het gaat dan om alle duurzame initiatieven, energiecoöperaties, energiecoaches en andere energiegemeenschappen in Noord-Holland. De initiatieven zijn door deze organisatie samengebracht op een kaart.

Het aantal coöperaties groeit inmiddels niet sterk meer, maar het aantal leden én projecten groeit nog wel. Dat de groei van het aantal coöperaties de laatste jaren afvlakt kan ermee te maken hebben dat naarmate in meer gemeenten een energiecoöperatie al aanwezig is, de kans groter is dat inwoners zich daarbij aansluiten, in plaats van een nieuwe coöperatie op te richten. Het gaat bij de ontwikkeling nu meer om de kwaliteit van de coöperaties, dan om de kwantiteit. Om precies te zijn gaat het om de doorontwikkeling naar dynamische, effectieve coöperaties met meer eigen projecten, leden en deelnemers.

Figuur 4 geeft een samenvatting van de beleidstheorie voor de UVR Duurzaamheidsinitiatieven burgercollectieven zoals deze naar voren komt in het programma Verduurzaming bestaande woningvoorraad en in de Toelichtingen doeltreffendheid die bij de vaststelling van de subsidieregeling in 2018 en 2021 in de besluitvorming is meegenomen. Hieronder worden de verschillende aannames in deze beleidstheorie nader beschreven.

Figuur 4: Beleidstheorie UVR Duurzaamheidsinitiatieven burgercollectieven

UVR Duurzaamheidsinitiatieven burgercollectieven



Aanname in het beleid: Ondersteuning van energiecoöperaties draagt bij aan draagvlak voor de energietransitie

Het is aannemelijk dat een ondersteuning van energiecoöperaties bijdraagt aan het draagvlak voor de energietransitie, zowel bij de direct betrokkenen bij de energiecoöperaties als bij andere inwoners van de provincie. De betrokkenen bij de energiecoöperaties ervaren de beschikbaarheid van de subsidie als zeer positief, het stelt hen in staat de bij hen aanwezige motivatie om bij te dragen aan de energietransitie te kunnen omzetten in daden. De projecten van de coöperaties dragen vervolgens bij aan het draagvlak voor de energietransitie doordat zij de drempel voor bewoners verlagen om zelf verduurzamingsmaatregelen te nemen of deel te nemen aan collectieve duurzame energieprojecten en door de voorbeeldwerking die van door de coöperaties gerealiseerde projecten uitgaat. De energiecoöperaties zijn echter slechts één van vele factoren die bepalend zijn voor het draagvlak. Een aandachtspunt is de breedte van de doelgroep die de energiecoöperaties bereiken (inclusiviteit).

Toelichting:

De subsidie heeft een direct effect op het draagvlak voor de energietransitie bij de energiecoöperaties: zowel in de interviews als in de enquête komt naar voren dat het feit dat de provincie de subsidie voor de energiecoöperaties beschikbaar stelt als zeer positief wordt ervaren. Het is motiverend voor de leden van de coöperaties om zich te blijven inzetten voor de energietransitie, omdat zij hierdoor meer en/of betere projecten kunnen uitvoeren. Uit de gesprekken en enquête komt wel een behoefte naar voren naar meer ondersteuning, met name voor meer omvangrijke en/of langer lopende projecten. Dat kan deels via de regeling of op andere manieren, bv. door deelname van Noord-Holland aan het Ontwikkelfonds.

Het draagvlak voor de energietransitie en maatregelen in het kader daarvan wordt door vele factoren beïnvloed (zie bijlage 5). De activiteiten van energiecoöperaties zijn één van de vele factoren die hierop van invloed kunnen zijn. De projecten van de energiecoöperaties dragen bij aan het draagvlak voor de energietransitie door het meedoen hieraan voor bewoners makkelijker te maken. Bijvoorbeeld door het bieden van de mogelijkheid om financieel te participeren in collectieve systemen voor energieopwekking. Of door het organiseren van (wijkgerichte) projecten gericht op energiebesparing, waarbij woningeigenaren advies op maat kunnen ontvangen. Dit verlaagt voor woningeigenaren de drempel voor het nemen van maatregelen. Ook is bekend dat er een voorbeelduitwerking uitgaat van gerealiseerde projecten voor duurzame energie. Er is sprake van een 'sociale besmettingseffect', waardoor het waarschijnlijker is dat bewoners bv. zonnepanelen overwegen naarmate er meer zonnepanelen in hun directe woonomgeving aanwezig zijn.

Om een bijdrage aan het draagvlak te kunnen leveren moeten energiecoöperaties voldoende bewoners bereiken. Er is maar een beperkt deel van de inwoners van Noord-Holland lid van een energiecoöperatie. Voor heel Nederland gaat het naar schatting om 131.000 mensen, circa 1,6% van alle huishoudens in Nederland (bron: [Monitor lokale energie stichting HIER](#)). In Noord-Holland zijn volgens Energie Samen Noord-Holland 20.000 mensen betrokken bij alle duurzame initiatieven, energiecoöperaties, energiecoaches en andere energiegemeenschappen samen.

Het bereik van energiecoöperaties is echter groter dan alleen hun leden. Stichting HIER vermeldt in de lokale energie-monitor: *“Ze willen zoveel mogelijk mensen bereiken met hun acties en zetten verschillende communicatiemiddelen in. (Vrijwel) alle coöperaties hebben een eigen website, versturen nieuwsbrieven en zijn actief op sociale media. Ze sturen persberichten en zijn regelmatig in beeld bij lokale media. Daarnaast organiseren ze bijeenkomsten en webinars.”*

In de interviews die in het kader van dit onderzoek zijn gevoerd komt als aandachtspunt voor de coöperaties het punt ‘inclusiviteit’ een aantal malen naar voren. Het algemene beeld is dat energiecoöperaties vooral de ‘happy few’ bereiken: bewoners die voldoende kennis en kapitaal hebben om te investeren in verduurzaming van de eigen woning of om mee te doen aan gezamenlijke projecten. Bij inclusiviteit van projecten gaat het erom ook bewoners te betrekken die niet zomaar mee kunnen doen aan de energietransitie, bijvoorbeeld omdat zij onvoldoende toegang tot informatie, kennis of financiële middelen hebben, te betrekken bij de verduurzaming van hun eigen woningen of vermindering van hun energielasten. De provincie Zuid-Holland besteedt hier al langere tijd aandacht aan bij de subsidieverlening voor projecten van energiecoöperaties. Zij vragen coöperaties altijd om erover na te denken hoe ze ook andere doelgroepen in hun projecten kunnen betrekken (dit is een aandachtspunt, geen verplichting). Daarnaast is de provincie in gesprek met de provinciale koepelorganisatie om inclusief werken de standaard te maken voor energiecoöperaties. Ook in Utrecht krijgt dit thema aandacht. Wanneer een bredere groep van bewoners betrokken raakt bij de energietransitie is dit positief voor het draagvlak. Het kan ook bijdragen aan de bestrijding van energiearmoede en de bevordering van klimaatrechtvaardigheid.

Aanname in het beleid: Energiecoöperaties slagen erin projecten voor duurzame energieopwekking en energiebesparing te realiseren

Energiecoöperaties slagen er in het algemeen goed in om concrete projecten voor duurzame energieopwekking en energiebesparing te realiseren. Bij de grotere energieprojecten lopen zij wel regelmatig tegen belemmeringen aan.

Toelichting: Dit wordt nader beschreven in hoofdstuk 4 van dit rapport.

Energiecoöperaties dragen ook nog op andere manieren bij aan de energietransitie

De eerdergenoemde handreiking voor gemeenten over samenwerking met energiecoöperaties van RVO stelt dat energiecoöperaties een brugfunctie kunnen vervullen tussen overheid en bewoners omdat ze goed zijn in het mobiliseren van bewoners, en dat ze lokale kennis en expertise delen. De opbrengsten van de coöperaties komen daarnaast beschikbaar als rendement voor hun leden, als investeringen in nieuwe projecten en worden gebruikt voor fondsen voor de directe omgeving. Bijvoorbeeld in de vorm van lespakketten of ter bestrijding van energiearmoede. De projecten en activiteiten van de energiecoöperaties hebben zo een grotere en bredere impact op de energietransitie.

Ook is er nog een relatie tussen het instrument van de gemeentelijke energieloketten en de energiecoöperaties. In het provinciale beleid voor verduurzaming van de gebouwde omgeving ligt het accent op het ondersteunen van de gemeenten bij het inrichten van energieloketten die

woningeigenaren informeren en adviseren bij het verduurzamen van hun woningen. In veel gemeenten wordt de uitvoering van het energieloket uitbesteed aan een professionele (landelijke) organisatie (bijvoorbeeld [Duurzaam bouwloket](#)). In sommige gemeenten vervult de lokale energiecoöperatie de rol van het energieloket. Energiecoöperaties kunnen ook een aanvullende rol vervullen op het energieloket. Doordat zij (deels) met vrijwilligers werken is het voor hen mogelijk inwoners individueel te bezoeken en te adviseren. Voor de energieloketten is het te kostbaar om dit te doen. Zo kunnen energiecoöperaties de werking van het instrument energieloketten versterken.

Energiecoöperaties kunnen ook relevant zijn voor toekomstige ontwikkelingen in de energietransitie

Het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL) constateert in haar eindrapport van de lerende evaluatie van het klimaatbeleid (Klimaatbeleid richten op maatschappelijke transformatie, PBL, 2024) dat de in het klimaatbeleid gewenste verandering naar een klimaatneutrale samenleving in 2050 een enorme maatschappelijke transformatie vergt. De kans van slagen van deze transformatie wordt volgens het PBL aanzienlijk groter wanneer de samenleving in het klimaatbeleid wordt betrokken, zowel burgers als bedrijven. Die hebben wel ruimte en vertrouwen van de overheid nodig om hun steentje te kunnen bijdragen. Hiervoor zijn de nodige aanpassingen in het beleidssysteem nodig. Het eigenaarschap over de klimaatopgave in de samenleving kan worden verbeterd door de kwaliteit van de participatie te verbeteren. Energiecoöperaties zijn een van de manieren waarop deze participatie vorm kan krijgen.

In het rapport 'Lokale daadkracht versterkt' (mei 2024) biedt het Nationaal Klimaat Platform (NKP) de rijksoverheid een voorstel aan hoe het maatschappelijk initiatief, zoals in de vorm van energiecoöperaties kan worden versterkt. Het NKP constateert dat maatschappelijke initiatieven substantieel kunnen bijdragen aan de grote transitie waar Nederland zich voor gesteld ziet, maar dat er nog onvoldoende gebruik wordt gemaakt van deze initiatieven en dat ze kwetsbaar zijn. Zo ziet men dat lokale energiegemeenschappen een stevige bijdrage kunnen leveren aan het opwekpotentieel in Nederland. Onderzoeksbureau CE-Delft heeft voor het NKP uitgerekend dat onder de juiste randvoorwaarden energiegemeenschappen in 2050 26% van de opwek via zon, 59% van opwek via wind en 26% van de warmte kunnen realiseren. Het rapport bevat een voorstel om de positie en rol van lokale energiegemeenschappen (zowel van inwoners als bedrijven) te versterken. Deze versterking kan volgens het NKP ook bijdragen aan verlichting van de congestieproblematiek. Het rapport onderscheidt 5 actielijnen: bevordering van de ontwikkeling van nieuwe vormen van lokale collectiviteit; versterking van de juridische positie van burgerinitiatieven; ondersteuning van laagdrempelig beschikbare expertise en standaardisering; versterking van de uitvoeringskracht en signalering en leren van de uitvoeringspraktijk.

Overigens blijkt uit de interviews dat lokale energiegemeenschappen niet hetzelfde hoeven te zijn als energiecoöperaties. Lokale energiegemeenschappen richten zich op het op wijkniveau uitbalanceren van energievraag en -aanbod. Zo'n gemeenschap kan uit bewoners van een wijk bestaan, maar ook uit bedrijven op een bedrijventerrein (energiehub). Het is een toekomstbeeld, dat in de praktijk nog niet veel voorkomt. Sommige energiecoöperaties zullen zich tot een energiegemeenschap ontwikkelen, andere zullen zich blijven beperken tot bv. het beheer van een zonnepark of één of meer zonnedaken. Om de ontwikkeling naar energiegemeenschap te kunnen maken zullen energiecoöperaties meer wijkgericht moeten gaan werken en meer activiteiten op het gebied van warmte moeten ontwikkelen.

Warmtetrajecten zijn zeer complex, langlopend en vragen een samenwerking met andere partijen, waaronder in ieder geval de gemeente.

2.4 Benchmark: vergelijking regeling Noord-Holland met subsidies van provincies Utrecht en Zuid-Holland

Bijlage 6 geeft een beschrijving van de subsidieregelingen voor duurzame burgercollectieven in de provincies Utrecht en Zuid-Holland. Deze paragraaf vergelijkt de regeling van Noord-Holland met die van beide andere provincies.

De omvang van het totaal beschikbare bedrag in Noord-Holland (€2 miljoen over 6 jaar) ligt lager dan in Zuid-Holland (€2,25 miljoen voor 4 jaar). Vergelijking met Utrecht (€6 miljoen over 4 jaar) is moeilijk, omdat het daar een totaalregeling betreft, die ook bestemd is voor andere doelgroepen zoals collectieven van bedrijven, maatschappelijke organisaties en gemeenten. De maximale subsidiebedragen liggen in Utrecht en Zuid-Holland in het algemeen hoger dan in Noord-Holland, maar daarbij geldt dat altijd sprake is van cofinanciering, terwijl in Noord-Holland altijd sprake is van 100% financiering. In beide andere provincies is het voor de lokale initiatieven mogelijk of zelfs vereist om een deel van de cofinanciering vorm te geven via eigen ureninzet. Dit vraagt wel meer administratie van de coöperaties, daarom is hier in Noord-Holland niet voor gekozen. Voor het starten van een lokaal energie-initiatief hanteren beide andere provincies 100% financiering (Zuid-Holland maximaal €5.000,-, Utrecht maximaal €15.000,-). Noord-Holland kent geen subsidie voor het starten van een initiatief.

Beide andere provincies besteden aandacht aan inclusiviteit van projecten, zonder dit dwingend voor te schrijven. In Zuid-Holland is het een aandachtspunt in alle projecten, in Utrecht is dit nog minder ver doorgevoerd. In Noord-Holland vormt dit geen onderdeel van de subsidieregeling. Opvallend is dat Zuid-Holland energiebesparingsinitiatieven alleen subsidieert als zij in wijken met relatief lage inkomens plaatsvinden. Hierdoor zal de regeling meer bijdragen aan het oplossen van energiearmoede. Ook opvallend in Zuid-Holland is de ruimere definitie van lokale initiatieven die in aanmerking kunnen komen voor subsidie.

Zowel Utrecht als Zuid-Holland besteden aandacht aan de samenwerking van initiatieven met gemeenten, die ook dikwijls cofinancieren in projecten. Zuid-Holland heeft daarbij ook nog een apart project lopen dat zich richt op het verbeteren van deze samenwerking.

Tenslotte zetten beide provincies net als Noord-Holland in op het ondersteunen van de energieloketten voor gemeenten, van de regionale koepelorganisaties en van specialistische servicepunten. Een verschil met Noord-Holland is dat de provincies ook deelname aan het Ontwikkelfonds als aanvullend instrument inzetten.

2.5 Indicatoren

De subsidieregeling Duurzaamheidsinitiatieven Burgercollectieven wil lokale duurzame energie coöperaties ondersteunen bij het versneld van de grond krijgen van concrete energiebesparings- en duurzame energieprojecten. De beoogde output bestaat uit de realisatie van deze projecten.

Dit moet leiden tot de volgende resultaten:

- meer draagvlak onder inwoners voor de energietransitie,
- een afname van het energieverbruik in de gebouwde omgeving
- een toename van de productie van duurzame energie.

Deze beoogde resultaten zijn niet nader kwantitatief uitgewerkt.

Deze evaluatie maakt gebruik van de volgende indicatoren voor het in kaart brengen van de output en resultaten van de verstrekte subsidies.

Output:

- Aantal ondersteunde projecten – uitgesplitst naar soort projecten
- Aantal ondersteunde unieke burgerinitiatieven

Effect:

- Bijdrage aan draagvlak onder inwoners voor (maatregelen in het kader van) de energietransitie (kwalitatief)
- Bijdrage aan energiebesparing door analyse van kwalitatieve omschrijving van uitgevoerde projecten (kwalitatief)
- Bijdrage aan het versnellen van collectieve projecten voor energieopwekking via collectieve zon- of windprojecten (kwalitatief)
- Bijdrage aan innovatieve projecten of kennis hierover (kwalitatief)

2.6 Conclusies en aanbevelingen beleidskader

Deze paragraaf geeft antwoord op de vraag: *In welke mate is het beleidskader waarbinnen de subsidie is verstrekt voldoende scherp en consistent geformuleerd?*

Conclusie: Het beleid voor verduurzaming van de gebouwde omgeving van 2018, waarop de subsidieregeling is gebaseerd, is in voldoende mate logisch en consistent. De rol van de energiecoöperaties in relatie tot de provinciale doelen kan nog duidelijker omschreven worden. De onderbouwing van de subsidieregeling was bij aanvang van de regeling voldoende, maar na 2021 heeft de subsidieregeling geen duidelijke en eenduidige grondslag meer. Voor continuering van de subsidieregeling ontbreekt op dit moment een samenhangende visie op de rol van de energiecoöperaties in de energietransitie in relatie tot de provinciale doelen, die als basis kan dienen voor een goede onderbouwing van de invulling van een nieuwe regeling. De werking van de regeling kan worden versterkt door de inzet van set van elkaar ondersteunende beleidsinstrumenten.

Toelichting:

Op basis van de in de beleidsstukken (inclusief de bij het instellen van de subsidieregeling vereiste toelichting doeltreffendheid) is een aannemelijke beleidstheorie te formuleren voor de werking van de subsidieregeling. De projecten voor duurzame energieopwekking en energiebesparing leveren een directe bijdrage aan de verduurzaming van de gebouwde omgeving. Daarnaast is het aannemelijk te maken dat de subsidie kan bijdragen aan het draagvlak voor de energietransitie. Het is niet duidelijk hoe belangrijk deze doelstelling is ten opzichte van de doelstelling van het versnellen van de realisatie van concrete projecten door de energiecoöperaties. Het is in principe uitvoerbaar om de ontwikkeling van dit draagvlak te monitoren (zoals bijvoorbeeld de gemeente Amsterdam doet), maar dat gebeurt op dit moment niet. Dat is terecht: omdat de bijdrage van de subsidieregeling aan het draagvlak naar verwachting slechts bescheiden is door de veelheid aan factoren die een rol spelen, is het niet proportioneel om deze monitoring van het draagvlak alleen voor deze subsidieregeling uit te voeren. Bezien vanuit het totale beleid voor de energietransitie kan het mogelijk wel nuttig zijn om een vinger aan de pols te houden hoe dit draagvlak zich ontwikkelt: bij een goede vraagstelling kan dit aanwijzingen geven hoe aspecten van het provinciale beleid (bv. participatietrajecten) verbeterd kunnen worden.

De subsidie is verstrekt in het kader van het beleid voor verduurzaming van de gebouwde omgeving. Dit beleid was geldig tot eind 2021. Daarna is er geen beleidsstuk beschikbaar waarin de provincie een visie geeft op de rol die energiecoöperaties kunnen spelen bij de realisatie van de provinciale doelen of waarin de subsidieregeling wordt genoemd. Alleen de RES-NHZ bevat een passage over de rol en ondersteuning van lokale energiecoöperaties, de RES-NHN gaat hier niet op in. Ook in het provinciale programma voor de warmtetransitie van 2022 heeft de provincie geen visie op een mogelijke rol van de energiecoöperaties opgenomen. De in ontwikkeling zijnde Noord-Hollandse klimaatpakket biedt een kans om een samenhangende visie op de rol van energiecoöperaties in de energietransitie uit te werken. Bij het ontbreken van een dergelijke visie is het moeilijk te onderbouwen voor welk type projecten of activiteiten een nieuwe subsidieregeling beschikbaar moet worden gesteld en wat de opbrengst daarvan moet zijn voor de provinciale doelen.

Aanbeveling 1:

Ontwikkel een duidelijke visie op energiecoöperaties en andere burgerinitiatieven en hun rol in de energietransitie in relatie tot de provinciale doelen. Maak expliciet waarom de provincie deze organisaties wil steunen in relatie tot haar eigen doelstellingen en motiveer op welke punten die ondersteuning verleend moet worden. Bijvoorbeeld: voor welke aspecten van de organisaties (bv. opstarten, professionalisering, verbreden) of voor welke activiteiten is ondersteuning het meest nodig? Welke subsidiebedragen of andere vormen van ondersteuning passen daarbij? Hoe wil de provincie inclusiviteit van de werkzaamheden van de energiecoöperaties stimuleren? Het beleid en de subsidieregelingen in Zuid-Holland en Utrecht kunnen daarbij als inspiratie dienen. Werk een eventuele nieuwe subsidieregeling uit in de context van deze visie.

Vanuit het oude beleid wordt de werking van de subsidieregeling versterkt door aanvullende financiering van de koepelorganisatie voor energiecoöperaties, die bijdraagt aan de professionalisering. In Zuid-Holland en Utrecht is ervoor gekozen de coöperaties nog meer te ondersteunen door deelname aan het

Ontwikkelfonds, waardoor zij meer mogelijkheden hebben om aan grotere projecten deel te nemen. In de interviews en enquête komt naar voren dat hier ook in Noord-Holland behoefte aan is.

Aanbeveling 2:

Zet een nieuwe subsidieregeling niet in als los instrument, maar zorg voor een combinatie van elkaar ondersteunende instrumenten. Afhankelijk van de inhoud van de visie zijn daarbij bv. te overwegen:

- continuering van de ondersteuning van de professionalisering van de energiecoöperaties, via de koepelorganisatie voor energiecoöperaties in Noord-Holland of op andere wijze.
- deelname aan het Ontwikkelfonds, als de visie van de provincie is dat coöperaties een rol moeten spelen bij de realisatie van meer grootschalige opwekprojecten (zon-op-veld en wind).

3 Onderzoek beschikte middelen en uitgevoerde activiteiten

Dit hoofdstuk geeft antwoord op de onderzoeksvragen uit stap 2 en 3 van de subsidie-evaluatie. Na een beschrijving van het proces van het verstrekken van de subsidie (paragraaf 3.1), worden in paragraaf 3.2 de beschikte middelen onderzocht (stap 2). Gekeken is hoeveel van de beschikbare middelen zijn besteed, wat de verhouding is tussen aangevraagde en verleende subsidies, de mate van uitputting van het beschikbare budget en aan welke activiteiten de middelen zijn toegekend.

3.1 Proces verstrekken subsidie

Het verstrekken van subsidies is in deze subsidieregeling gebaseerd op het molenaarsprincipe ('wie het eerst komt, die het eerst maalt'), waarbij aanvragen die voldoen aan de vereisten in volgorde van binnenkomst worden gehonoreerd. In het laatste openstellingsjaar (2023) heeft in verband met overschrijding van het subsidieplafond in oktober een loting plaatsgevonden onder de ingediende aanvragen om het resterende deel van het subsidiebudget te kunnen toekennen. De loting vond plaats omdat vlak voor de sluitingsdatum van de subsidie opeens nog een groot aantal subsidies tegelijk werd ingediend. In de loting waren 13 aanvragen opgenomen, waarvan uiteindelijk 1 aanvraag is gehonoreerd. Ook begin 2021 vond een overschrijding van het subsidiebudget plaats dat nog resteerde van de eerste openstelling. Op grond daarvan geweigerde subsidies konden na openstelling van de nieuwe regeling in maart desgewenst opnieuw worden ingediend.

De subsidies worden verleend zonder dat achteraf nog een aparte vaststelling plaatsvindt. Dit heeft te maken met de beperkte hoogte van de subsidie, die maximaal €10.000,- bedraagt. Er is sprake van 100% subsidiering, dus er is geen cofinanciering vereist. Aan de ontvangers van de subsidie wordt gevraagd om na afronding van de activiteiten een kort verslag aan de provincie te sturen met daarin de bereikte resultaten. Sommige subsidieontvangers voldoen hier uit zichzelf aan. Daarnaast vinden steekproeven plaats door de sector Subsidies waarbij ook actief verslagen worden opgevraagd. De gehanteerde werkwijze betekent ook dat er van veel projecten geen verslag beschikbaar is.

In het kader van dit onderzoek is in een enquête gevraagd hoe respondenten het proces van het verstrekken van de subsidie hebben ervaren (zie uitkomst vraag 6 in bijlage 3). Hieruit blijkt dat 80% van de 30 respondenten die deze vraag hebben ingevuld het proces als positief tot zeer positief hebben ervaren. Daarnaast antwoordde nog 17% neutraal. Eén respondent was zeer negatief, maar heeft de reden hiervoor niet aangegeven.

In de enquête is ook gevraagd of de respondenten bekend waren met de regeling (zie uitkomst vraag 1 in bijlage 3). Hierop antwoordt 69% van de 54 respondenten positief. De regeling is dus goed bekend onder de doelgroep. Van de 37 respondenten die bekend waren met de regeling waren er 7 die geen subsidie hebben aangevraagd. Voor 3 hiervan gold dat zij geen projecten hadden waarvoor ze de subsidie nodig hadden. Eén respondent gaf aan de aanvraagprocedure te ingewikkeld te vinden.

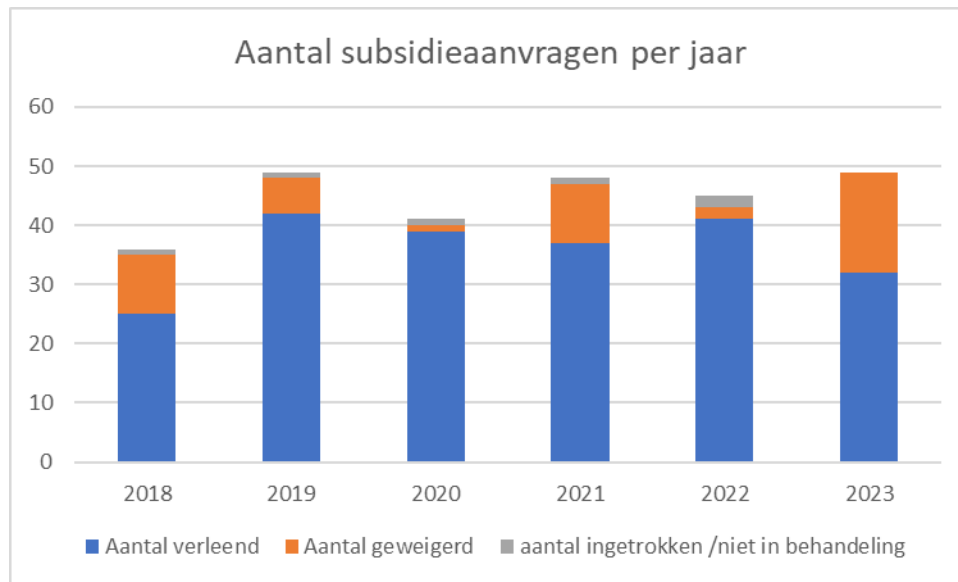
3.2 Omvang en besteding subsidie

Op basis van gegevens verstrekt door de sector Subsidies van de directie Concernzaken is een overzicht opgesteld van de verleende subsidies in de periode 2018 tot en met 2023 (tabel 1). De subsidie is per 1 januari 2024 gestopt. In totaal zijn 216 subsidies verstrekt. Gemiddeld bedroeg de subsidie €9.662. Over de gehele periode is in totaal €2.087.018,- subsidie verstrekt. Daarmee is het totale beschikbare subsidiebudget van €2 miljoen volledig besteed.

Tabel 1: overzicht verstrekte subsidies periode 2018-2023

Jaar	Subsidie-plafond	Bedrag verleend (€)	Percentage van subsidie-plafond verleend	Aantal aanvragen	Aantal verleend	Aantal geweigerd	aantal ingetrokken /niet in behandeling
2018	360.334	234.788	65%	36	25	10	1
2019	485.897	405.918	84%	49	42	6	1
2020	436.312	372.692	85%	41	39	1	1
2021	563.620	362.764	64%	48	37	10	1
2022	500.000	395.334	79%	45	41	2	2
2023	315.522	315.522	100%	49	32	17	0
		2.087.018		268	216	46	6

Er zijn in totaal 268 subsidies aangevraagd, waarvan er 46 zijn geweigerd. Weigering van de subsidie kwam het meest voort uit het feit dat de voorgestelde activiteit niet leidt tot een concrete investering in duurzaamheidsinitiatieven door burgers in de provincie (15 gevallen), omdat het subsidieplafond bereikt was (13 gevallen) of uit het niet voldoen aan de doelgroep waar de regeling voor bedoeld is (7). Bij het laatste gaat het dan bijvoorbeeld om meer algemene belangenverenigingen voor bewoners die een aanvraag voor een duurzaamheidsinitiatief indienen. De meeste weigeringen vonden plaats in het laatste jaar (2023), door het bereiken van het subsidieplafond (10 van de 17 weigeringen in dat jaar). Figuur 5 geeft het aantal verleende en geweigerde subsidies per jaar uit tabel 1 visueel weer.



Figuur 5: Aantal verleende en geweigerde subsidies per jaar

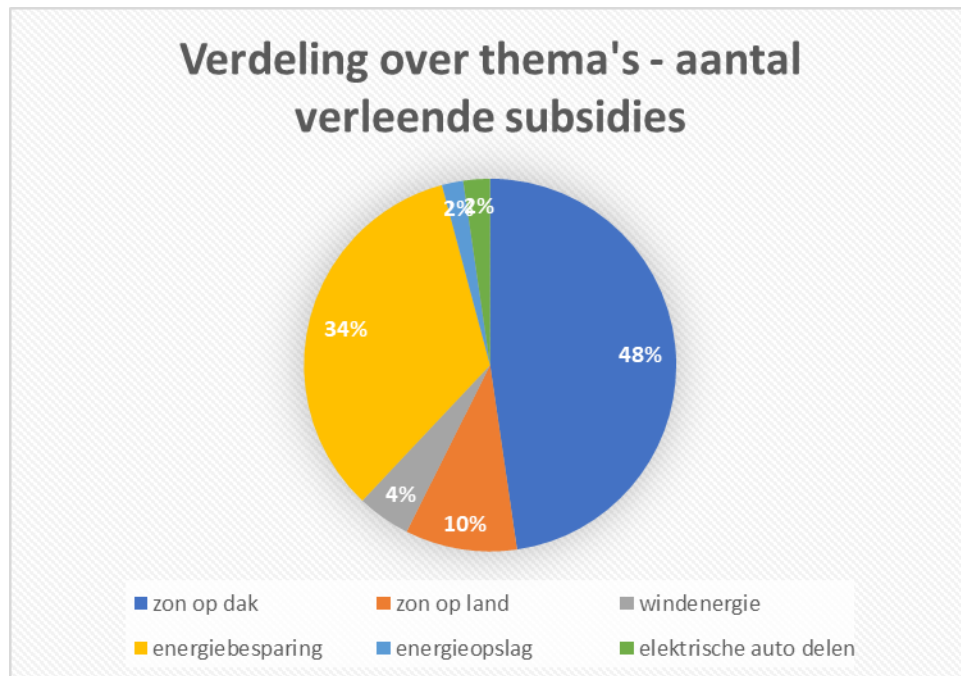
Verdeling budget over verschillende typen projecten

De subsidie is beschikbaar voor projecten gericht op verschillende thema's. Tot 2021 waren dat:

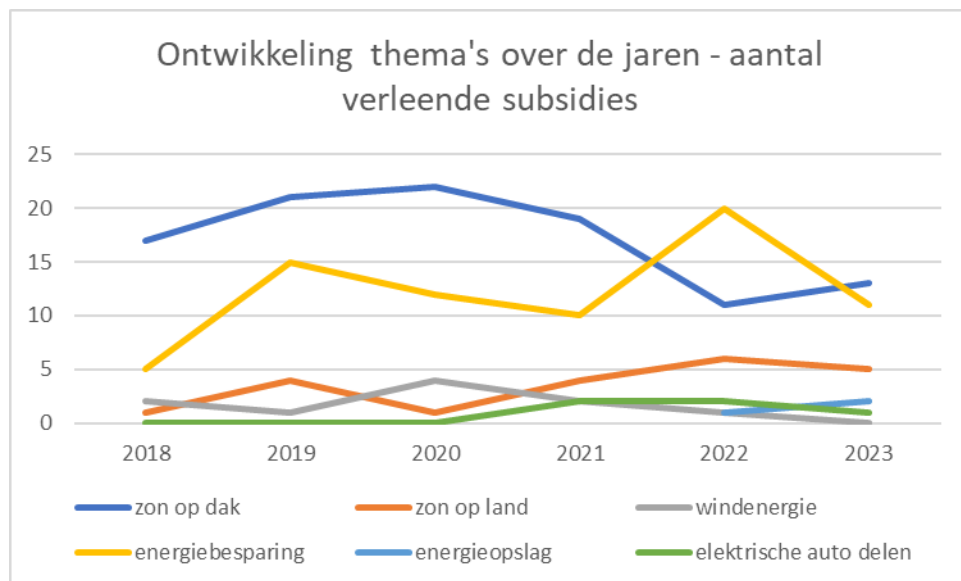
- Projecten voor de realisatie van installaties voor duurzame energieopwekking: zon op dak, zon op veld en windenergie
- Projecten gericht op energiebesparing (inclusief projecten gericht op warmte)

In 2021 zijn hieraan naar aanleiding van een consultatie van de doelgroep projecten gericht op energieopslag en op het stimuleren van het gebruik van elektrische deelauto's toegevoegd.

Figuur 6 en 7 laten de verdeling van het aantal verleende subsidies over de verschillende projectthema's zien en het verloop daarvan over de jaren.



Figuur 6: verdeling aantal verleende subsidies over de verschillende projectthema's



Figuur 7: Verdeling aantal verleende subsidies over projectthema's over de jaren

Uit figuur 6 blijkt dat de meeste projecten waarvoor subsidie verleend is betrekking hebben op zon-op-dak (48%) en energiebesparing (34%). In figuur 7 valt op dat het aantal verleende subsidies voor zon op dak vanaf 2021 begint terug te lopen. Dit wordt mogelijk veroorzaakt door het feit dat inmiddels de 'gemakkelijke' daken al zijn benut, waardoor nu de moeilijkere projecten overblijven (bron: interviews in het kader van dit onderzoek). Ook het (al beperkte) aantal aanvragen voor projecten voor collectieve

windenergie en zon op land loopt terug. Landelijk gezien verschilt de situatie per provincie of regio. In verschillende regio's lopen coöperaties tegen grenzen aan: er zijn geen ontwikkellocaties omdat het beleid geen nieuwe wind- of zonneparken toestaat of het beleidsproces om deze locaties vast te stellen verloopt traag (bron: Stichting HIER, Knelpunteninventarisatie energiecoöperaties, 2024). Het aantal aanvragen voor de nieuwe thema's energieopslag en elektrische auto's delen is zeer beperkt, ondanks dat de thema's door de doelgroep zelf zijn aangedragen bij de herijking van de regeling in 2021.

4 Output en effecten

Dit hoofdstuk beschrijft de output en effecten van de onderzochte subsidie. Daarmee wordt invulling gegeven aan stap 4 van de subsidie-evaluatie: Behaalde prestaties onderzoeken.

4.1 Output

In paragraaf 2.4 zijn de volgende outputindicatoren voor de subsidie voor duurzaamheidsinitiatieven burgercollectieven vastgesteld:

- Aantal ondersteunde projecten
- Aantal ondersteunde unieke burgerinitiatieven

Aantal ondersteunde projecten bedraagt ca. 209

In paragraaf 3.2 is beschreven dat er in totaal 216 subsidies zijn verleend over de 6 jaren dat de subsidieregeling was opengesteld. Het aantal ondersteunde projecten is hieraan niet helemaal gelijk, omdat sommige projecten meerdere subsidies hebben ontvangen. Dit komt echter niet veel voor. Het grootste aantal subsidies ging naar verschillende voorbereidingsprojecten voor het Energiepark Winterzon in Uitgeest (totaal 5 subsidies). Voor de Poldermolen Wieringermeer werd 3 keer subsidie verstrekt voor 'Samen op stromen'. Daarnaast is 2 keer subsidie verstrekt voor een project gericht op zon op het dak van een theater. Het aantal unieke projecten ligt hiermee op ca. 209.

De verdeling over verschillende typen projecten is hiervoor al beschreven in paragraaf 3.2. De meeste projecten vallen in de categorie zon-op-dak (103, 48%) of energiebesparing (73, 34%).

Aantal ondersteunde unieke burgerinitiatieven bedraagt 68

Er is in totaal aan 68 unieke aanvragers subsidie verstrekt (zie bijlage 5). De aanvragers zijn vooral coöperaties, maar het betreft ook stichtingen en verenigingen. Het aantal verstrekte subsidies per aanvrager varieert van 1 tot maximaal 11 over de periode van 6 jaar. Er kon per jaar maximaal 2 keer een subsidie door dezelfde organisatie worden aangevraagd. De 2 organisaties die 11 aanvragen hebben gedaan hebben het maximum van 12 bijna geheel benut.

De organisaties zijn verdeeld over 39 plaatsen in Noord-Holland, waarmee de subsidie goed over de provincie verspreid is. Onderstaande tabel geeft inzicht in de plaatsen met het grootste aantal subsidieaanvragen:

Plaats	Aantal aanvragen
Amsterdam	48
Kortenhoef	21
Hilversum	15
Alkmaar	12
Heerhugowaard	12
Uitgeest	12

4.2 Effecten

In paragraaf 2.4 zijn de volgende 4 indicatoren voor het bepalen van de effecten van de subsidie uitgewerkt.

- Bijdrage aan draagvlak onder inwoners voor de energietransitie (kwalitatief)
- Bijdrage aan energiebesparing door analyse van kwalitatieve omschrijving van uitgevoerde projecten (kwalitatief)
- Bijdrage aan het versnellen van collectieve projecten voor energieopwekking via collectieve zon- of windprojecten (kwalitatief)
- Bijdrage aan innovatieve projecten of kennis hierover (kwalitatief)

Deze paragraaf vult deze indicatoren nader in.

Bijdrage aan draagvlak voor energietransitie: effect is niet te meten, maar een positief effect is wel aannemelijk

In paragraaf 2.3.3. wordt geconcludeerd dat de invloed van de subsidies aan burgerinitiatieven zoals energiecoöperaties op het draagvlak voor de energietransitie niet te meten is, omdat er veel andere factoren zijn die hierop van invloed zijn. Het is echter wel aannemelijk dat er een bijdrage aan het draagvlak is door het directe contact dat energiecoöperaties leggen met andere inwoners via hun activiteiten. Hoe groot deze bijdrage is, is afhankelijk van de aard van de energiecoöperatie. Brede energiecoöperaties hanteren soms het vergroten van het draagvlak voor de energietransitie en het energiebewustzijn als expliciete doelstelling. Zij streven er dan naar zoveel mogelijk inwoners te bereiken. Energiecoöperaties kunnen zich in hun doelen ook beperken tot het opzetten en runnen van één specifiek (type) project voor duurzame opwek. Van deze coöperaties zal de bijdrage aan het draagvlak voor de energietransitie beperkt zijn tot de deelnemers aan zo'n project van de coöperatie, al kan er ook een uitstralingseffect zijn van een gerealiseerd project in de omgeving daarvan. Verbreding van de energiecoöperaties kan in ieder geval positief werken voor het vergroten van het draagvlak voor de energietransitie. Daarbij is het thema 'inclusiviteit', dat wil zeggen het betrekken van inwoners uit verschillende typen wijken, een aandachtspunt. Als het coöperaties lukt hier goed en professioneel invulling aan te geven kunnen zij een goede samenwerkingspartner voor gemeenten zijn voor acties op het gebied van energiebesparing en in de toekomst ook in de wijkgerichte aanpak van de warmtetransitie.

Bijdrage aan energiebesparing: Energiebesparingsprojecten dragen direct bij aan vermindering van de CO₂-uitstoot, maar de mate waarin is niet te bepalen omdat de mate van opvolging van energiebesparingsadviezen niet bekend is. Warmteprojecten vragen veel organisatiekracht en leveren pas op langere termijn resultaten, terwijl de onzekerheid of projecten zullen slagen nog groot is.

Over de totale looptijd van de subsidieregeling zijn 73 subsidies voor energiebesparing verstrekt (34% van het totaal). Hieronder worden ook projecten op het gebied van warmte gerekend. Er zijn voor dit onderwerp 11 rapportages bekeken. Daarnaast zijn in de enquête ook nog twee korte beschrijvingen van resultaten van projecten op dit gebied opgehaald.

Van de onderzochte rapportages hadden er 4 betrekking op het aantrekken, opleiden en/of uitrusten met apparatuur van energiecoaches. Ook de 2 reacties in de enquête hebben betrekking op

energiecoaches. De energiecoaches bezoeken inwoners individueel om hen advies op maat te geven over de mogelijkheden voor verduurzaming van hun woning. Meer energiecoaches betekent meer bezoeken bij inwoners. Zo meldt één verslag dat door het hebben van meer coaches het aantal gesprekken in een jaar is verdubbeld van 166 (2021) naar 405 (2022). De verslagen geven geen zicht op de mate waarin de gegeven adviezen ook daadwerkelijk opgevolgd worden en/of bewoners daar ook via follow-upacties over benaderd worden. In een interview kwam naar voren dat sommige energiecoöperaties wel degelijk actief aan opvolging van de gegeven adviezen doen. Eén verslag noemt een Fixbrigade die inwoners op verzoek helpt bij het uitvoeren van eenvoudige verduurzamingsmaatregelen.

Een andere manier om inwoners te benaderen is via informatiebijeenkomsten. Twee van de onderzochte verslagen hebben hier betrekking op. Zij vermelden respectievelijk 106 en 260 deelnemers aan deze avonden. Eén van deze projecten betrof een pilot, waarbij ook gekeken is naar het effect. De conclusie was dat de georganiseerde avonden (totaal 9 kleine avonden, ook bij mensen thuis) het bewustzijn van inwoners voor verduurzaming van hun woning had vergroot en dat het ook leidde tot concrete (kleine) stappen op dit gebied. Men concludeerde dat het effect zou kunnen worden vergroot door meer nazorg na de bijeenkomsten.

Een andere manier van informeren waarover is gerapporteerd is een informatiepunt met een fysieke balie, waar inwoners terecht kunnen met hun vragen. Uit de aanvragen komt een variëteit aan benamingen voor activiteiten naar voren, zoals energy parties, buurtenergieprogramma, straatgesprekken, energie in huis-groepen, energietafel. In de kern zijn het allemaal manieren om met inwoners meer of minder intensief in contact te komen over de mogelijkheden om energie te besparen in hun huis. Ook als maar een deel van de adviezen wordt opgevolgd leidt dit wel direct tot vermindering van CO₂-uitstoot. Veel besparingsmaatregelen (bv. isolatie) zijn ook een goede opmaat naar het gasloos verwarmen van huizen.

De 'Knelpunteninventarisatie voor energiecoöperaties' van stichting HIER (mei 2024) benoemt een aantal problemen waar coöperaties tegenaan kunnen lopen wanneer zij zich met energiebesparingsprojecten bezighouden. Uitdagingen zijn de financiering van de besparingsactiviteiten, de samenwerking met gemeenten en het bereiken van de doelgroep. Op het laatste punt kunnen coöperaties leren van succesvolle aanpakken door andere coöperaties. Coöperaties ondervinden in sommige gemeenten concurrentie van de energieloketten, wat het lastig maakt een stevige positie op te bouwen. In sommige gemeenten is de functie van energieloket juist aan de coöperatie gegund.

Warmteprojecten

Er zijn vier voorbeelden van gesubsidieerde warmteprojecten onderzocht (zie bijlage 8). Deze voorbeelden laten zien dat deze projecten vaak wijkgericht zijn en dat er onderzoek nodig is voordat echt kan worden gehandeld. Individuele oplossingen en oplossingen via een warmtenet concurreren met elkaar. Een warmtenet is niet altijd haalbaar of de beste oplossing. Warmtenetprojecten dragen door hun lange looptijd pas op langere termijn bij aan energiebesparing. In de 'Knelpunteninventarisatie voor energiecoöperaties' van stichting HIER (mei 2024) komt naar voren dat het organiseren van collectieve warmteprojecten nog echt pionieren is, waarbij zich veel uitdagingen voordoen, zowel voor coöperaties

als voor commerciële ontwikkelaars. Zo zijn er onzekerheden in de beleidscontext (de nieuwe warmtewet) en daarmee ook in de warmtemarkt. Er is een sterk projectorganisatie nodig, met voldoende menskracht, kennis en financiële middelen, terwijl de ondersteuning vanuit de landelijke koepelorganisatie nog in ontwikkeling is. Daarnaast is de toegang tot financiering voor lokale warmteprojecten nog beperkt en is het lokale draagvlak onzeker. Niet alle energiecoöperaties willen zich dan ook in deze activiteit begeven.

Bijdrage aan het versnellen van collectieve projecten voor energieopwekking via collectieve zon- of windprojecten: Projecten voor zon-op-dak zijn het meest succesvol en dragen bij aan versnelling van duurzame energieopwekking, zon op veld- en windprojecten zijn meer complex en mislukken vaker.

De projecten voor collectieve energieopwekking maken het grootste deel uit van de gesubsidieerde projecten. In totaal zijn 134 subsidies hiervoor verstrekt: 103 voor zon op dak, 21 voor zon op veld en 10 voor windenergie.

De projecten voor *zon op dak* betreffen in de meeste gevallen concrete uitvoeringsprojecten. De uitvoeringsprojecten betreffen daken van appartementencomplexen, waarbij de eigen bewoners deelnemen, en daken van andere eigenaars, bv. gemeentelijk vastgoed, een theater, een atelier, sportcomplex, tennishal, zwembad en strandpaviljoen. De energiecoöperaties zijn bij deze projecten de aanjagers, regelaars en ontzorgers. Er zijn 8 verslagen onderzocht, waarbij in de aanpak steeds dezelfde stappen zijn terug te zien:

- werven van potentiële deelnemers, campagne voeren. Dat kan de bewoners van het appartement betreffen of mensen die binnen bepaalde postcodes wonen (bij Postcoderoossubsidie). Voor appartementen vergt deze stap vaak veel vergaderen met de Vereniging van Eigenaars, om eventuele weerstanden bij bewoners te overwinnen.
- onderzoeken van de dakconstructie en eventueel dak technisch op orde maken,
- bepalen hoeveel zonnepanelen mogelijk zijn, legplan maken
- onderzoek naar geschikte plaats voor aansluiting, advies over aansluiting op het net, contact met energieleverancier
- opdrachtverlening aan installateur voor realisatie.

Voor het thema *zon op veld* zijn 4 projecten bekeken, evenals voor het thema *wind op land* (zie bijlage 8). Uit het onderzoek van de verslagen van projecten voor collectieve opwekking blijkt dat de subsidie vooral succesvol is voor het versnellen van projecten met zon-op-dak. De subsidie stelt coöperaties in staat de benodigde onderzoeken te laten uitvoeren, bijeenkomsten te organiseren en technische adviseurs in te huren. De slagingskans van projecten voor zon op veld en windenergie is kleiner: ondanks de inspanningen van de energiecoöperatie eindigt men vaker met een negatief resultaat. In de 'Knelpunteninventarisatie voor energiecoöperaties' van stichting HIER (mei 2024) worden de problemen bij dit type projecten ook benoemd. Wind- en zonneparken zijn steeds moeilijker te realiseren, door o.a. gebrek aan draagvlak van de omgeving, gebrek aan financieel rendement door stijgende bouwkosten en financieringslasten, krappe subsidies en onzekerheid op de energiemarkt. Ook een beperkte beschikbaarheid van ontwikkellocaties is een probleem. Dit geldt inmiddels ook voor zon op dak: het wordt voor coöperaties steeds lastiger om geschikte daken te vinden voor collectieve projecten, vooral in stedelijk gebied. Door de stijgende energieprijzen besluiten dakeigenaren vaker om zelf te investeren

en het aanbod van daken op gemeentelijk vastgoed is beperkt. De problematiek van netcongestie kan betekenen dat zelfs als er een geschikt dak is er toch geen zonne-installatie kan worden aangesloten op het net.

Innovatieve thema's: Het aantal aanvragen op deze thema's is (nog) beperkt. Er wordt nieuwe kennis gegenereerd op het gebied van energieopslag en in enkele plaatsen/wijken rijden elektrische deelauto's dankzij de subsidie.

De subsidieregeling bevat nog twee expliciet benoemde meer innovatieve thema's: energieopslag (vanaf 2018) en delen van elektrische auto's (vanaf 2021). Voor deze twee onderwerpen zijn respectievelijk 4 en 5 subsidies toegekend.

Van de 4 projecten op het gebied van *energieopslag* hebben er 3 betrekking op onderzoek, de vierde is een fysieke realisatie van een project. De projecten betreffen:

- Haalbaarheidsstudie naar een buurtbatterij in Heiloo (2020). Dit project is afgerond met de oplevering van een rapport. De conclusie is 'het is ingewikkeld', het gaat niet alleen om een accu, maar om energielogistiek en de fundamentele keuze tussen een zwaarder energienet of een decentrale energiehuishouding (inclusief warmte). De resultaten van de studie worden gedeeld via de website van de energievooperatie ([Buurtbatterij en energieopslag - Duurzaam Heiloo](#))
- Haalbaarheidsonderzoek oplossing netcongestie door teveel aan duurzaam opgewekte stroom om te zetten in waterstof. De subsidie (2021) betreft uitvoering van het haalbaarheidsonderzoek, opstellen businesscase, technische beschrijving en kosten participatie en financiering. Er is geen verslag beschikbaar. Op internet is de waterstofmolen vindbaar als demonstratieproject van het bedrijf Hygro. Er wordt geen betrokkenheid van de coöperatie genoemd en op de website van de coöperatie wordt de waterstofmolen niet genoemd.
- Verkenningsonderzoek mogelijkheden accuopstelling in combinatie met zonneweide Uitgeest (2023). Doel is om de energieopbrengst van de zonneweide voor de omgeving te optimaliseren. De subsidie wordt ingezet voor het laten uitvoeren van het onderzoek.
- Toepassing warmtebuffer als extensie van Flexinet living lab Hilversum (2023). Dit project betreft een toevoeging aan 3 lopende pilots met hybride opslagvormen voor lokaal opgewekte duurzame energie. De toevoeging betreft warmteopslag. De subsidie wordt ingezet voor de aanschaf en installatie van een warmtebuffer.

Vanaf de opname in de regeling in 2021 zijn 5 projecten voor *elektrische deelauto's* gesubsidieerd. Deze innovatie sluit aan bij de provinciale doelen voor schone en efficiënte mobiliteit. De opzet van de gesubsidieerde projecten is vergelijkbaar: de subsidie wordt gebruikt voor werkzaamheden gericht op de introductie van één of meer elektrische deelauto's in een wijk of plaats, met een eigen laadplek en een uitgebreide communicatie- en wervingscampagne om zoveel rijders te werven dat ze voldoende inkomen genereren om de auto's kostendekkend te laten rijden. Twee subsidies zijn aan de coöperatie Hilversumse Energie Transitie (HET) verstrekt. Zij hebben inmiddels een aanbod aan deelauto's in verschillende wijken van Hilversum op hun [website](#) staan. Van één project is een verslag beschikbaar. Daaruit blijkt dat de e-deelauto's in deze wijk uiteindelijk 'uit kunnen'. De lange tijdsduur (6 tot 9 maanden) van de vergunningverlening voor de laadpaal blijkt een lastig punt in het project. De auto's

moeten dan tijdelijk ergens anders worden gezet. Beide projecten in Hilversum worden uitbesteed aan externe adviseurs. De andere aanvragen betreffen de gemeente Wijdmeren, Velsen en de regio West-Friesland. Op de websites van de eerste twee staat nog geen aanbod van e-auto's, maar beide subsidies zijn pas in 2023 verstrekt, dus de projecten zijn naar verwachting nog in uitvoering. In West-Friesland rijdt volgens de [website](#) van de coöperatie inmiddels één e-deelauto in Wognum. Dit gebeurt in samenwerking met een gespecialiseerd bedrijf voor elektrische deelauto's. Het uitvoeren van projecten met elektrische deelauto's lijkt voor energiecoöperaties goed te doen. De aanpak, spelregels en voorwaarden voor het delen kunnen eenvoudig van andere projecten overgenomen worden. Het vraagt wel veel communicatieve inspanning en training van de beheerders van de deelauto's.

Het aantal aanvragen op het gebied van energieopslag en elektrische autodelen is beperkt. Voor energieopslag is de regeling al vanaf 2018 geopend. In de interviewronde kwam in één gesprek naar voren dat een beperkt aantal experimenten met buurtbatterijen in samenwerking met de netbeheerder interessant kan zijn voor de toekomst. Nog interessanter zou men het vinden om hier een landelijk technisch instituut zoals TNO bij te betrekken. Het elektrisch autodelen wordt in dit interview als minder belangrijk aangegeven. Met het oog op het probleem van de netcongestie vindt men de toepassing van slimme laadpalen en de aanleg van solarcarports interessanter. Over het eerste zouden gemeenten iets kunnen zeggen in de door hen te ontwikkelen laadvisies. Op dit moment worden vooral 'domme' laadpalen geïnstalleerd omdat die goedkoper zijn, terwijl slimme laadpalen veel beter zijn in relatie tot netcongestie. Voor de solarcarports kent de provincie een andere subsidieregeling.

4.3 Conclusies en aanbevelingen prestaties en effecten

De conclusie uit dit hoofdstuk is dat de verstrekte subsidies leiden tot concrete resultaten in de vorm van fysieke projecten of kennis die bijdragen aan de doelen van de energietransitie. Er zijn in totaal 216 subsidies verstrekt. Met de subsidies zijn circa 209 projecten van 68 verschillende, over de hele provincie verspreide burgerinitiatieven gerealiseerd. De subsidie heeft hiermee een breed bereik.

Het grootste deel van de verstrekte subsidies heeft betrekking op de opwek van duurzame energie. De provincie wil met de subsidie bijdragen aan het versnellen van collectieve projecten voor energieopwekking via collectieve zon- of windprojecten. Hier is geen concreet doel aan verbonden, zodat de mate van doelbereik van de subsidie niet kan worden bepaald. Projecten voor zon-op-dak zijn het meest succesvol en dragen bij aan versnelling van deze vorm van duurzame energieopwekking. Zon op veld- en windprojecten zijn meer complex en mislukken daardoor vaker.

De gesubsidieerde energiebesparingsprojecten dragen direct bij aan vermindering van CO₂-uitstoot, maar de mate waarin is niet te bepalen omdat niet bekend is wat de mate van opvolging van de verstrekte besparingsadviezen is. De provincie heeft zichzelf ook hier geen concreet doel voor gesteld, zodat het bepalen van de mate van doelbereik als gevolg van de subsidie niet mogelijk is. Warmteprojecten vragen veel organisatiekracht en leveren pas op langere termijn resultaten, terwijl de onzekerheid of projecten zullen slagen nog groot is.

Tenslotte is een beperkt aantal subsidies verstrekt voor de thema's energieopslag en elektrische deelauto's. Het aantal aanvragen op deze thema's is (nog) beperkt. Er is met behulp van de subsidie nieuwe kennis gegeneerd op het gebied van energieopslag en in enkele plaatsen/wijken rijden elektrische deelauto's.

De bijdrage van de subsidie aan het draagvlak voor de energietransitie is niet te meten, maar een positief effect is wel aannemelijk. Brede energiecoöperaties die zich richten op energiebesparing en die verschillende doelgroepen weten te bereiken kunnen het meeste bijdragen aan het draagvlak voor de energietransitie.

Aanbeveling 3:

Heroverweeg de verschillende onderdelen van de subsidieregeling op basis van een nieuwe visie van de provincie op de rol van de energiecoöperaties bij de realisatie van de doelen voor de energietransitie. Aandacht verdienen daarbij:

- Het onderdeel elektrische auto's. Dit onderdeel draagt niet bij aan de doelstellingen voor de verduurzaming van de bestaande woningvoorraad, maar wel aan die voor verduurzaming van mobiliteit. De belangrijkste motivatie voor opname in de regeling is de bijdrage aan het draagvlak, omdat de energiecoöperaties een behoefte aan dit onderdeel hebben aangegeven. Er wordt echter maar beperkt gebruikt gemaakt van deze optie.
- Het onderdeel energieopslag. Het kan interessant zijn als er enkele experimenten met buurtbatterijen worden uitgevoerd in samenwerking met netbeheerders en mogelijk een technisch onderzoeksinstituut. De voorwaarden in de subsidieregeling zouden meer specifiek gericht kunnen zijn op het soort experimenten dat de provincie wenselijk acht.
- Wijkgerichte benaderingen, met het oog op de rol die energiecoöperaties kunnen spelen in de warmtetransitie. Door het accent te leggen op de wijkgerichte kant van de warmteprojecten naast de technische kant ervan, kan het leren over wat hiervoor goed en minder goed werkt worden gestimuleerd.

5. Doelbereik en doeltreffendheid subsidieregeling

In dit hoofdstuk wordt de algemene onderzoeksvraag beantwoord in hoeverre de regeling doeltreffend is. In paragraaf 5.1 onderzoeken we in hoeverre de beoogde provinciale doelen in zijn algemeenheid zijn gerealiseerd (stap 5 uit bijlage 1). Vervolgens onderzoeken we in paragraaf 5.2 welke uitspraken gedaan kunnen worden over de mogelijke bijdrage die de subsidieregeling hieraan heeft geleverd (stap 6).

5.1 Doelbereik

De conclusies ten aanzien van de realisatie van de voor deze subsidieregeling relevante provinciale doelen zijn samengevat in onderstaande tabel:

Doel	Bepaling doelbereik
Draagvlak energietransitie	Er zijn geen specifieke gegevens over de ontwikkeling van het draagvlak voor de energietransitie in Noord-Holland. Hiervoor kan het doelbereik dus niet worden bepaald.
Afname energieverbruik bestaande woningen gebouwde omgeving	Het gasverbruik van woningen is van 2019 tot 2022 langzaam gedaald, bij een stijging van het totaal aantal woningen. Omdat nieuwbouwwoningen gasloos zijn, is de daling afkomstig van de bestaande woningvoorraad. Ook voor elektriciteit is de trend licht dalend, maar welk deel hiervan afkomstig is van vermindering van elektriciteitsgebruik door bestaande woningen kan niet worden bepaald. Uit de ontwikkeling van de energielabels voor woningen blijkt dat ook het percentage woningen met een hoog energieverbruik (een laag energielabel, D en lager) in de periode 2019 tot en met 2022 gedaald is. Deze informatie betreft echter zowel bestaande als nieuwe woningen, zodat de precieze bijdrage van veranderingen bij de bestaande woningvoorraad hieruit niet te bepalen is.
Duurzame energieproductie	De productie van duurzame energie in de provincie Noord-Holland is in de afgelopen periode flink gegroeid, waarmee het doel van toename van duurzame energieopwekking is behaald. Het aandeel door collectieven opgewekte energie hierin is bescheiden (2,6-5,2%).

Toelichting per doel:

Draagvlak energietransitie

Het doelbereik op het doel van verbetering van het draagvlak voor de energietransitie in Noord-Holland kan niet goed worden bepaald, omdat dit in Noord-Holland niet gemeten wordt. Op de landelijke onderzoeken naar het draagvlak voor de energietransitie is ingegaan in paragraaf 2.3. Uit deze onderzoeken kan niet makkelijk worden afgeleid wat de ontwikkeling van dit draagvlak over de tijd is. De gemeente Amsterdam voert sinds 2019 een regelmatig herhaald onderzoek uit naar het draagvlak voor de energietransitie onder haar inwoners dat dit inzicht wel geeft. In de rapportage over de vierde meting in deze reeks (gemeente Amsterdam/Onderzoek & Statistiek, Routekaart Klimaatneutraal: Draagvlak

Energietransitie, juli 2023) constateren de onderzoekers dat het draagvlak voor overstap naar duurzame energie in Amsterdam groot is en toeneemt. In 2023 vindt nagenoeg 9 op de 10 (88 procent) respondenten de overstap naar duurzame energie een goede zaak. In 2022 ging dit nog om 85 procent en in 2020 om 78 procent. Ook het gevoel van verantwoordelijkheid onder Amsterdammers om aan de transitie bij te dragen neemt met de jaren toe: eerder stond 74 procent van de respondenten hierachter en bij de meting in 2023 is dit gestegen naar 77 procent. Het aandeel dat niets met de overstap naar duurzame energie te maken wil hebben was en blijft klein (5 procent). Het is niet te zeggen in hoeverre de ontwikkeling van het draagvlak in de provincie als geheel overeenkomt met die in Amsterdam.

Afname energieverbruik gebouwde omgeving, bestaande woningen

Op basis van de gegevens op het Dashboard energietransitie van de provincie en de Regionale klimaatmonitor is er sprake van een afname van het energieverbruik van bestaande woningen. Het dashboard en de regionale monitor maken geen onderscheid tussen nieuwe en bestaande woningen, zodat hierover geen directe informatie beschikbaar is. Uit de [Regionale Klimaatmonitor blijkt](#) dat het gasverbruik van woningen langzaam daalt, terwijl het aantal woningen over de weergegeven periode is toegenomen (van 1.334.098 in 2019 naar 1.392.040 in 2022). Omdat nieuwbouwwoningen vanwege wettelijke verplichtingen gasloos gebouwd worden, komt deze daling voor rekening van de bestaande woningvoorraad. Voor elektriciteitsverbruik van woningen is de situatie ingewikkelder. Door de overstap naar warmtepompen bij nieuwbouw en bestaande woningen en door toename van het aantal apparaten neemt het elektriciteitsverbruik toe, vergroting van de efficiency van apparaten kan weer bijdragen aan een daling. In de praktijk [blijkt uit het Dashboard Energietransitie](#) van de provincie Noord-Holland dat ook voor elektriciteit de trend licht dalend is, maar welk deel hiervan afkomstig is van vermindering van elektriciteitsgebruik door bestaande woningen kan niet worden bepaald. Bij het elektriciteitsverbruik is het vooral belangrijk dat dit afkomstig is van duurzame opwekking. Het aandeel elektriciteit van duurzame opwekking in Noord-Holland is volgens het Dashboard Energietransitie gestegen van 11,9% in 2016 naar 19,7% in 2021. Bij de verdeling van de energielabels is zichtbaar dat het aandeel van de woningen met geldig label met een hoog energieverbruik (label D en lager) afneemt. Dit kan door verduurzaming van bestaande woningen komen, maar ook door afbraak en vervanging van verouderde woningen.

Duurzame energieproductie

Het doel van *toename* van duurzame energieproductie is in de afgelopen periode behaald (al is nog meer groei nodig om de beoogde reductie van CO₂-uitstoot in 2050 te realiseren). Het Dashboard Energietransitie laat zien dat de hoeveelheid [hernieuwbare energieproductie](#) in Noord-Holland flink groeit. Dit komt met name door de groei van de hoeveelheid hernieuwbare elektriciteit. Het totale opgestelde vermogen en hoeveelheid opgewekte zonne-energie vanaf 2013 is sterk gestegen: van 72.506 kW in 2013 naar 1.825.210 kW in 2022. Ook het opgesteld vermogen voor wind op land en de daarmee opgewekte elektriciteit zijn sterk gestegen, met name door de opening van het Prinses Ariane windpark in Wieringermeer.

In relatie tot de subsidieregeling is de hoeveelheid *collectieve* duurzame energieproductie relevant.

Onderstaande tabel is gebaseerd op de gegevens van het Dashboard Energietransitie (afkomstig uit de Lokale Energie Monitor 2022) en geeft informatie over de energieprojecten van lokale initiatieven in Noord-Holland.

Onderwerp	2016*	2022*
Aantal gerealiseerde collectieve windprojecten	17	22
Opwek gerealiseerde collectieve windprojecten (kW)	19.055	21.241
Aantal gerealiseerde collectieve zonprojecten	45	193
Opwek gerealiseerde collectieve zonprojecten (kWp)	2.540	26.808

* De weergegeven aantallen geven totalen van opgestelde collectieve energieprojecten weer, dus niet de realisatie binnen een specifiek jaar.

Het Dashboard energietransitie laat zien [welk percentage van de opbrengst van windparken en zonneparken voortkomt uit eigendom van bewonerscollectieven](#) en lokale partners. Voor windparken bedraagt dit 2,6%, voor zonneparken 5,2%. De verwachting is wel dat dit percentage kan gaan stijgen, vanwege het streven naar 50% lokaal eigendom bij grote projecten voor duurzame energieopwekking. Hier zullen vaak energiecoöperaties of andere vormen van burgercollectieven bij betrokken zijn.

5.2 Doeltreffendheid regeling

De mate van de doeltreffendheid van een subsidieregeling wordt bepaald door de mate waarin het beoogde effect in de maatschappij bereikt is *dankzij* deze specifieke beleidsinspanning. Voor een positieve beoordeling van de doeltreffendheid van een subsidie, moet er aan 3 voorwaarden worden voldaan:

1. Er moet sprake zijn van (tenminste gedeeltelijk) doelbereik.
2. De subsidie moet noodzakelijk (of minimaal bevorderlijk) zijn voor het doelbereik
3. Er is (idealerweise) een causaal verband tussen het doelbereik en de inzet van de subsidie. Daarbij is het ook relevant of ook andere externe factoren een rol hebben gespeeld bij het doelbereik (maatschappelijke, economische, ruimtelijke en natuurlijke ontwikkelingen, context, inzet van eventuele andere provinciale, gemeentelijke en Rijksinstrumenten)

Op basis van bovenstaande voorwaarden luidt de conclusie over de doeltreffendheid van de UVR duurzaamheidsinitiatieven burgercollectieven als volgt:

De doeltreffendheid van de regeling Duurzaamheidsinitiatieven burgerinitiatieven kan niet geheel worden beoordeeld, omdat het doelbereik en/of de bijdrage van de subsidie hieraan niet voor alle doelen kan worden bepaald. Een bijdrage van de subsidie aan het draagvlak voor de energietransitie is aannemelijk. De met de subsidie uitgevoerde projecten op het gebied van duurzame energie-opwek en energiebesparing dragen rechtstreeks bij aan de provinciale doelen op dit gebied. De precieze bijdrage van de met de subsidie uitgevoerde projecten aan dit doelbereik is echter niet bekend. De subsidie is bevorderlijk en in veel gevallen ook noodzakelijk geweest voor het tot stand brengen van de door energiecoöperaties uitgevoerde projecten. De subsidieregeling heeft dan ook een positieve bijdrage geleverd aan de uitvoering van projecten door lokale burgerinitiatieven. De bijdrage van de subsidie

aan de provinciale doelen is bescheiden, gezien de vele factoren die van invloed zijn op zowel het draagvlak als de realisatie van projecten.

Toelichting:

Er moet sprake zijn van tenminste (gedeeltelijk) doelbereik

Uit paragraaf 5.1. blijkt dat de ontwikkeling in het draagvlak voor de energietransitie in Noord-Holland niet goed bekend is, zodat het doelbereik op dit punt niet kan worden bepaald. De mate waarin de subsidie hieraan bijdraagt is daarmee ook niet te bepalen.

Uit paragraaf 5.1. blijkt dat voor het doel van toename van de productie van duurzame energie en mogelijk ook voor het doel van vermindering van het energieverbruik van bestaande woningen sprake is van gedeeltelijk doelbereik, in die zin dat de beweging de goede kant op gaat. De groei van de duurzame energieproductie is flink. De daling van het energieverbruik is nog gering, waarbij het ook moeilijk te bepalen is welk deel hiervan voor rekening van de bestaande woningvoorraad komt. De precieze omvang van de bijdrage van de subsidieregeling aan duurzame energieopwekking en energiebesparing (vermindering energieverbruik) is niet bekend, omdat deze informatie niet wordt opgevraagd bij het verstrekken van de subsidie. Dit komt omdat bij lage subsidiebedragen beperkte verantwoordingsvereisten gelden. Voor energiebesparingsprojecten speelt mee dat niet bekend is in welke mate bewoners de verstrekte besparingsadviezen in de praktijk opvolgen.

De subsidie moet noodzakelijk (of minimaal bevorderlijk) zijn voor het doelbereik

De subsidie is bevorderlijk en in de meeste gevallen ook noodzakelijk voor het realiseren van projecten door de energiecoöperaties. In de enquête geeft ruim de helft van de respondenten (n=29) aan dat zij zonder de subsidie de gesubsidieerde activiteiten niet zouden hebben uitgevoerd, 41% geeft aan dat zij dan de activiteiten in een afgeslankte vorm zouden hebben uitgevoerd. Slechts 1 van de 29 subsidieontvangers geeft aan ook zonder de subsidie precies hetzelfde te hebben gedaan. Er is behoefte aan ondersteuning voor meer omvangrijke projecten.

Er is (idealiter) een causaal verband tussen het doelbereik en de inzet van de subsidie. Daarbij is het ook relevant of ook andere externe factoren een rol hebben gespeeld bij het doelbereik

In hoofdstuk 2 is aangegeven dat het aannemelijk is dat de subsidie bijdraagt aan het draagvlak voor de energietransitie in de provincie. De met behulp van de subsidieregeling uitgevoerde projecten voor zonnepanelen en wind dragen rechtstreeks bij aan de hoeveelheid opgewekte duurzame energie.

Ook een directe bijdrage aan de vermindering van het energieverbruik van bestaande woningen door projecten gericht op energiebesparing is aannemelijk.

Uitgevoerde haalbaarheidsstudies zullen pas op langere termijn een bijdrage kunnen leveren aan de gestelde doelen, als zij leiden tot passende vervolgactiviteiten.

De doelen op het gebied van energiebesparing en duurzame opwek zijn omvangrijk en er is sprake van een veelheid aan factoren die het doelbereik bepalen. De bijdrage van de subsidieregeling aan de doelen is dan ook bescheiden. Zo wordt het draagvlak voor de energietransitie beïnvloed door de maatregelen die de rijksoverheid en gemeenten nemen (ook voor andere doelgroepen), het ruimtelijk beleid voor

windmolens en zonneweiden, de ontwikkeling van energieprijzen en koopkracht, de kosten van maatregelen en installaties en de moeite die het bewoners kost om ze te realiseren (bv. beschikbaarheid van bekwame installatiebedrijven), etc. Voor de realisatie van projecten voor energieopwekking via zon of wind vormen de diverse beschikbare subsidies van het rijk een belangrijke stimulerende (of bij het ontbreken ervan een remmende) factor. Er zijn echter ook allerlei factoren van invloed die remmend kunnen werken op deze projecten. De Stichting HIER heeft in het kader van de lokale energiemonitor een [inventarisatie](#) hiervan uitgevoerd. De belangrijkste knelpunten die de stichting beschrijft zijn:

- Lokaal eigendom komt niet van de grond
- Onzeker of ontbrekend beleid voor lokaal eigendom bij gemeente en/of provincie
- Samenwerking met commerciële partners is soms nog zoeken

Toekomst

Volgens het advies 'Lokale daadkracht versterkt' van het Nationaal Klimaat Platform (zie paragraaf 2.3) bevatten lokale energiecoöperaties en andere lokale burgerinitiatieven een potentieel om in de toekomst een veel grotere bijdrage te leveren aan de doelen voor duurzame energieopwekking. Voor een eventuele verlenging van de regeling is het belangrijk te bepalen wat de visie is van de provincie op deze potentie in Noord-Holland en welke rol de provincie kan en wil spelen bij het realiseren hiervan. De knelpunteninventarisatie van de Stichting Hier en het rapport 'Lokale daadkracht versterkt' bieden aanknopingspunten hiervoor.

Aanbeveling 4: Besteed bij het opstellen van een visie op energiecoöperaties (en andere burgerinitiatieven) ook aandacht aan hoe de provincie wil en kan bijdragen aan het benutten van het potentieel hiervan voor de toekomst van de energietransitie. Dit kan o.a. door bij te dragen aan de oplossing van knelpunten voor hun projecten en het stimuleren van professionalisering en leren.

Bijlage 1 Onderzoeksvragen

De uitvoering van het project vindt plaats conform de 'Handreiking Evaluatie Doeltreffendheid Provinciale Subsidies' van de Randstedelijke Rekenkamer. De daarbij te doorlopen stappen met bijbehorende onderzoeksvragen zijn:

Stap 1: Beleidskader reconstrueren en beoordelen

- In welke mate is het beleidskader waarbinnen de subsidie wordt verstrekt voldoende scherp en consistent geformuleerd?
- Wat zijn beoogde effecten, (beleids)doelen, activiteiten en prestaties?
- Wat zijn onderliggende aannames en veronderstellingen?
- In welke mate is er een logische samenhang tussen beoogde effecten, geformuleerde (beleids)doelen, activiteiten en prestaties?
- Hoe ziet de beleidslogica eruit in welke mate is deze logisch en compleet? Van welke werkingsmechanismen is uitgegaan?
- In welke mate zijn beoogde effecten, geformuleerde (beleids)doelen, activiteiten en prestaties *smart* geformuleerd? Met welke indicatoren zijn de prestaties meetbaar te maken?
- Welke stakeholders zijn actief in relatie tot de subsidie en wat zijn hun respectievelijke rollen? Het gaat daarbij zowel om de provincie intern (beleid en uitvoering) als subsidieontvanger en andere betrokkenen.

Stap 2: Beschikte middelen onderzoeken

- Hoeveel middelen zijn in de periode 2018 tot en met 2023 via de subsidieregeling besteed?
- Hoe is de verhouding tussen aard en omvang van het totaal aan subsidieaanvragen en van de uiteindelijk verstrekte subsidies? (afgewezen subsidieaanvragen versus beschikte subsidieaanvragen)
- Is de doelgroep bereikt?
- In welke mate is het beschikbare budget uitgeput?
- Hoeveel van de beschikte subsidies zijn vastgesteld?

Stap 3: Uitgevoerde activiteiten onderzoeken

- Aan welke activiteiten zijn op grond van de subsidieregeling in de periode 2018 tot en met 2023 middelen toegekend (beschikt en vastgesteld)?
- In hoeverre voldoet de uitvoering van deze activiteiten aan de afspraken, vereisten en voorwaarden uit de uitvoeringsregeling? Welke knelpunten doen zich daarbij eventueel voor?
- In hoeverre voldoen de uitgevoerde activiteiten aan de beoogde activiteiten op grond van het beleidskader?
- Welke verklaringen zijn er voor afwijkingen (het gaat hierbij niet om rechtmatigheid, maar bv. om onderliggende werkingsmechanismen van de subsidie)?

Stap 4: Behaalde prestaties onderzoeken

- Welke prestaties zijn met de uitgevoerde gesubsidieerde activiteiten behaald in de periode 2018 tot en met 2023?
- Welke waardes hebben de in het evaluatiekader vastgestelde indicatoren? In hoeverre zijn de streefwaardes voor de indicatoren behaald?

- Welke verklaringen zijn er voor gevonden afwijkingen tussen behaalde en beoogde prestaties?

Stap 5: Mate van doelbereiking onderzoeken

- Voor welke beoogde doelen en prestaties kan het doelbereik kwantitatief en/of kwalitatief worden vastgesteld?
- In hoeverre zijn deze beoogde provinciale doelen gerealiseerd?

Stap 6: Mate van doeltreffendheid beoordelen

- In hoeverre zijn de provinciale doelen en beoogde effecten gerealiseerd dankzij de subsidieregeling en de met behulp daarvan uitgevoerde activiteiten en geleverde prestaties?
- In hoeverre was de subsidie *noodzakelijk* voor realisatie van de doelen? (Welke activiteiten zouden ook zonder de subsidie zijn uitgevoerd?)
- In hoeverre was de subsidie *bevorderlijk* voor realisatie van de doelen? (Welke activiteiten zijn anders of beter uitgevoerd dank zij de subsidie?)
- Welke externe factoren (maatschappelijke, economische, ruimtelijke en natuurlijke ontwikkelingen), context, inzet van eventuele andere provinciale, gemeentelijke en Rijksinstrumenten hebben bij het doelbereik een rol gespeeld?

Bijlage 2 Overzicht bronnen

Literatuur

- Centraal Bureau voor Statistiek (2021), Klimaatverandering en energietransitie: opvattingen en gedrag van Nederlanders in 2020
- [TU Delft \(2021\), Brede steun voor ambitieus klimaatbeleid als aan 4 voorwaarden is voldaan, resultaten van een raadpleging onder meer dan 10.000 Nederlanders over het Nederlandse klimaatbeleid](#)
- Gemeente Amsterdam (2023), Routekaart Klimaatneutraal Draagvlak Energietransitie, Vierde meting
- Sociaal en Cultureel Planbureau (2022), Klimaatbeleid en de samenleving, Een korte samenvatting van inzichten uit het SCP-onderzoek op het vlak van duurzame samenleving
- Planbureau voor de Leefomgeving & Vrije Universiteit Amsterdam (2024), Klimaatbeleid richten op maatschappelijke transformatie, Eindrapport Lerende Evaluatie Klimaatbeleid
- Nationaal Klimaatplatform (2024), Lokale daadkracht versterkt, Voorstel voor Nationaal Programma Maatschappelijk Initiatief
- Provincie Noord-Holland (2016), Beleidsagenda Energietransitie 2016-2020
- Provincie Noord-Holland (2020), Actieprogramma Klimaat 2020-2023
- RES-Noord-Holland Zuid (2021), RES 1.0. 2,7 TWh duurzame energie in 2030.
- RES-Noord-Holland Noord (2021), RES 1.0 Met elkaar naar een schone en duurzame regio
- MSG sustainable strategies BV (2024), Handreiking voor gemeenten over de samenwerking met energievoorzieningsorganisaties, In opdracht van het Ministerie van Economische Zaken en Klimaat
- Provincie Zuid-Holland (2023), Subsidieregeling lokale initiatieven energietransitie Zuid-Holland 2023
- Provincie Utrecht (2021), Besluit van Gedeputeerde Staten van Utrecht van 6 juli 2021, nr. 8227DAB6, houdende nadere regels op grond van de Algemene subsidieverordening provincie Utrecht voor energietransitie (Uitvoeringsverordening subsidie Energietransitie Provincie Utrecht 2021)
- Sociaal Economische Raad (2013), Energieakkoord voor duurzame groei
- Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening (2022), Beleidsprogramma versnelling verduurzaming gebouwde omgeving
- Provincie Noord-Holland (2018), Toelichting doeltreffendheid Uitvoeringsregeling duurzaamheidsinitiatieven burgercollectieven Noord-Holland 2018
- Provincie Noord-Holland (2021), Toelichting doeltreffendheid Uitvoeringsregeling duurzaamheidsinitiatieven burgercollectieven 2021
- Provincie Noord-Holland (2022), Warmtetransitie: de Noord-Hollandse aanpak 2022-2023
- Provincie Noord-Holland (2018), Programma verduurzaming bestaande woningvoorraad Noord-Holland
- Klimaatakkoord (2019)
- Provincie Noord-Holland (2018 en 2021), Uitvoeringsregeling subsidie duurzaamheidsinitiatieven burgercollectieven

Websites

- [Dashboard Energietransitie](#) provincie Noord-Holland
- [Regionale Energiemonitor](#)
- Stichting HIER, [Lokale Energiemonitor](#)
- [De sociale besmetting van zonne-energie brengt veel macht met zich mee - International Science Council](#)
- [Deelauto - HET Hilversumse Energie Transitie \(hetcooperatie.nl\)](#)

- [Samen Slim Rijden Wognum gaat van start! Rijd je mee? - Zonnecooperatie West-Friesland \(zonnecooperatiewestfriesland.nl\)](http://zonnecooperatiewestfriesland.nl)

Interviews extern

- Vertegenwoordiger Energie Samen Nederland (landelijke koepel van energiecoöperaties)
- Vertegenwoordiger Energie Samen Noord-Holland (Noord-Hollandse koepel voor energiecoöperaties)
- Twee medewerkers Klimaatstichting HIER
- Twee beleidsadviseurs Provincie Zuid-Holland betrokken bij deelprogramma burgerinitiatieven en energietransitie en deelprogramma inclusieve energietransitie (benchmark subsidieregeling energiecoöperaties)
- Beleidsadviseur Provincie Utrecht Programmteam Energietransitie (benchmark subsidieregeling energiecoöperaties)

Gesprekken intern

- Twee beleidsadviseurs verantwoordelijk voor subsidieregeling lokale energie-initiatieven en verduurzaming gebouwde omgeving

Bijlage 3 Resultaten enquête over subsidieregeling

In het kader van dit onderzoek is een enquête uitgevoerd onder de leden van de koepelorganisatie voor energiecoöperaties in Noord-Holland, Energie Samen Noord-Holland. De enquête is uitgezet met een speciaal nieuwsbericht door deze koepelorganisatie onder in totaal 150 leden. De enquête stond 3 weken open. Een week voor de sluitingstermijn is een herinnering aan de doelgroep verstuurd.

Het totale aantal respondenten op de enquête is 54. De belangrijkste resultaten zijn weergegeven in onderstaande tabellen.

1. Was u op de hoogte van het bestaan van de (inmiddels beëindigde) subsidieregeling Duurzaamheidsinitiatieven burgercollectieven?

☐ (Type vraag: Meerkeuze, één antwoord)

Antwoord	Aantal	Percentage
Ja	37	68.52 %
Nee	17	31.48 %
Aantal respondenten	54	

2. Heeft u in de periode 2018 tot en met 2023 een aanvraag ingediend voor de subsidie Duurzaamheidsinitiatieven burgercollectieven?

☐ (Type vraag: Meerkeuze, één antwoord)

Antwoord	Aantal	Percentage
Ja	30	81.08 %
Nee	7	18.92 %
Aantal respondenten	37	

Vraag 3 en 4 zijn beantwoord door respondenten die bij vraag 2 aangaven geen subsidie te hebben aangevraagd.

3.

Wat was voor u de reden om geen subsidie aan te vragen?

☐ (Type vraag: Meerkeuze, meer antwoorden)

Antwoord	Aantal	Percentage
Ik had geen projecten waarvoor ik de subsidie nodig had	3	42.86 %
Ik vond de regeling te ingewikkeld	0	0 %
Ik vond de aanvraagprocedure te ingewikkeld	1	14.29 %
Mijn projecten pasten niet binnen de vereisten van de subsidie	1	14.29 %
Het maximale subsidiebedrag was te laag	0	0 %
Anders, namelijk	2	28.57 %
Aantal respondenten	7	

Motivatie bij 'Anders, namelijk:

- wij hadden al subsidie aangevraagd
- stichting per januari 2024 gestart (toelichting onderzoeker: dit is na sluitingsdatum van de subsidieregeling, dus aanvragen was niet meer mogelijk)

4.

De provincie wil opnieuw een subsidie voor duurzaamheidsinitiatieven voor energiecoöperaties ontwikkelen.

Heeft u suggesties wat zo'n regeling voor u aantrekkelijk zou maken om te gebruiken?

☐ (Type vraag: Meerkeuze, één antwoord)

Antwoord	Aantal	Percentage
Nee, ik heb geen suggesties	3	42.86 %
Nee, ik wil hoe dan ook geen gebruik maken van een dergelijke subsidieregeling	1	14.29 %
Ja, de subsidieregeling moet eenvoudiger gemaakt worden	0	0 %
Ja, het aanvraagformulier moet eenvoudiger gemaakt worden	1	14.29 %
Ja, het subsidiebedrag moet verhoogd worden	0	0 %
Ja, ik wil voor andere soorten projecten subsidie kunnen aanvragen	0	0 %
Anders, namelijk	2	28.57 %
Aantal respondenten	7	

Motivatie bij 'Anders, namelijk:

- Waarom niet voor stichtingen?
- Ik wil snel van start met een startsubsidie voor de stichting

Vraag 6, 8 en 9 zijn ingevuld door respondenten die bij vraag 2 aangegeven hebben dat ze subsidie hebben aangevraagd.

6.

Hoe heeft u het proces van de subsidieaanvraag in zijn geheel ervaren?

☐ (Type vraag: Meerkeuze, meer antwoorden)

Antwoord	Aantal	Percentage	
Zeer positief	11	36.67 %	
Positief	13	43.33 %	
Neutraal	5	16.67 %	
Negatief	0	0 %	
Zeer negatief	1	3.33 %	
Geen mening	0	0 %	
Aantal respondenten	30		

Toelichting die respondenten bij hun antwoord (van zeer positief tot neutraal) gaven:

- Eenvoudige procedure
- De criteria zijn helder. De procedure is niet ingewikkeld.
- Duidelijke procedure en duidelijk voorwaarden. Bereikbaarheid ambtenaren voor vragen.
- Snel verstrekt. Geen complicaties.
- Snel, gericht en efficiënt
- We konden de aanvragen kort en krachtig houden.
- Het is duidelijk waar de subsidie voor is bedoeld en als je aanvraag aansluit bij het doel is het een eenvoudig aan te vragen subsidie.
- De subsidie werd snel toegekend, zodat we ermee aan de slag konden
- Eenvoudig en duidelijk formulier. Gebruikersvriendelijke wijze van subsidie aanvraag
- Laagdrempelig: redelijke termijn beslissing, snelle toekenning en betaling.
- Tot heden vlekkeloos verlopen
- Snelle, positieve uitkomst
- Snelle afhandeling, heldere procedure, weinig papierwinkel
- duidelijke behandeling binnen termijn en soms zelfs heel snel
- De voorwaarden zijn helder en zowel realiseerbaarheid als participatie van deelnemers zijn beiden belangrijke doelen
- Goed aan te vragen, prima criteria. Goede behandeling, mooi project.
- Ondersteuning op financieel gebied om projecten uit te werken
- zeer nuttig instrument om initiatieven, projecten een push te kunnen geven
- Het maakte dingen mogelijk (waaronder zonnepaneel acties, opstarten van Zon op dak en Zon op land projecten, warmtetransitie projecten)
- We hebben gekregen wat we vroegen
- Het is fijn als ons burgerinitiatief wordt gewaardeerd en ondersteund met subsidie.

8. Hoever bent u met de uitvoering van de activiteiten waarvoor u subsidie heeft aangevraagd?

☐ (Type vraag: Meerkeuze, één antwoord)

Antwoord	Aantal	Percentage
De activiteiten zijn nog in uitvoering	15	53.57 %
De activiteiten zijn afgerond	13	46.43 %
Aantal respondenten	28	

9. Heeft u al eerder een verslag over de door u met de subsidie uitgevoerde activiteiten aan de provincie toegestuurd?

☐ (Type vraag: Meerkeuze, één antwoord)

Antwoord	Aantal	Percentage
Ja	18	62.07 %
Nee	11	37.93 %
Aantal respondenten	29	

De respondenten die nog geen verslag hebben ingediend is gevraagd waarop hun project betrekking had.

10. Voor welk thema binnen de subsidieregeling heeft u subsidie aangevraagd?

☐ (Type vraag: Meerkeuze, één antwoord)

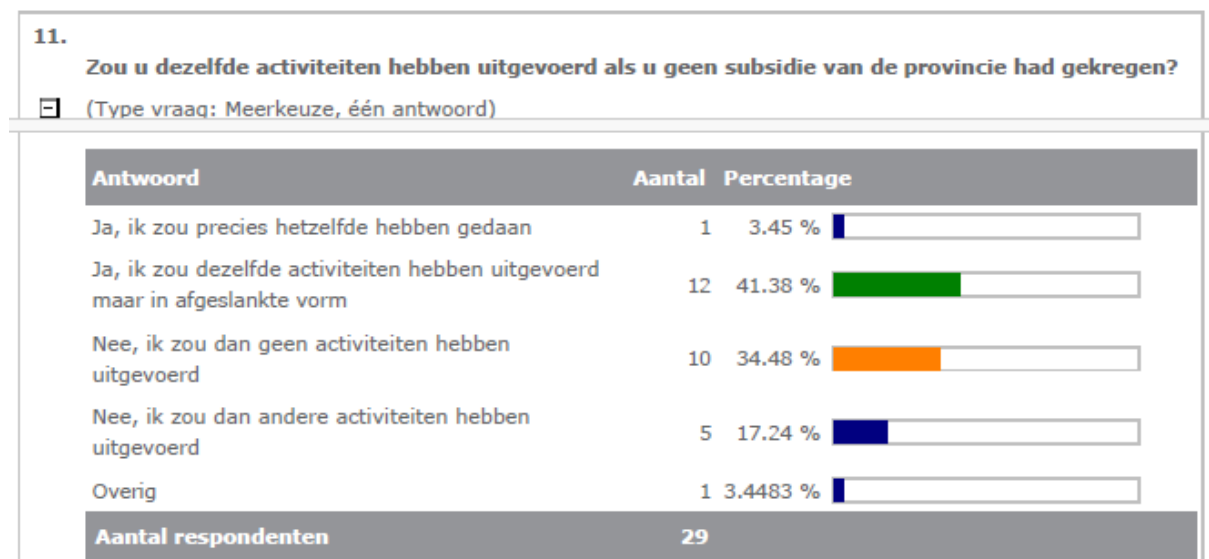
Antwoord	Aantal	Percentage
Realiseren van installaties voor zonne-energie op dak	1	9.09 %
Realiseren van installaties voor zonne-energie op veld	2	18.18 %
Realiseren van installaties voor windenergie	1	9.09 %
Opslag van duurzame energie	2	18.18 %
Energiebesparing	3	27.27 %
Gebruik van elektrische deelauto's	2	18.18 %
Aantal respondenten	11	

Vervolgens is hen gevraagd welke activiteiten ze hebben uitgevoerd en welke resultaten daarmee zijn behaald.

Welke activiteiten heeft u uitgevoerd met behulp van de subsidieregeling? _	Welk resultaat heeft u met deze activiteiten behaald?
Opleiden van energiecoaches	6 energiecoaches zijn opgeleid en IR camera's aangeschaft en software om IR foto's te bewerken. Hoomdossier aangeschaft. Flyers en spandoeken gemaakt.
1. Verkenning voor een virtuele centrale aansluitend op het warmtenet. 2. Professionele ondersteuning van het bestuur bij het realiseren van een warmtenet	Ad 1. Er is een plan gemaakt voor de virtuele centrale voor de stroomvoorziening van het warmtenet. Ad 2. De projectleider is aangesteld. In september 2024 zal de go/no-go beslissing voor de aanleg van het warmtenet

Welke activiteiten heeft u uitgevoerd met behulp van de subsidieregeling? _	Welk resultaat heeft u met deze activiteiten behaald?
	genomen worden.
bekijken voor het repoweren van een windmolen	dat de situatie niet meer haalbaar is
Wij staan aan het begin van het proces dwz initiatieffase. Daarvoor is een eenvoudige subsidie aangevraagd.	nog niet aan de orde
De subsidie is door overtekening uitgeloot waardoor wij niets ontvangen. Eigenlijk kunnen we nu niet verder. Het betreft een gemeentelijk dak waarbij de gemeente al stappen heeft ondernomen om met ons in zee te gaan.	Nog geen resultaat.
Marketing	Goed
Zijn nog bezig met elektrische deelauto's	We zijn nog bezig
1. Opleiding energiecoaches 2. Aanschaf meetinstrumenten	Operationeel inzetbare energiecoaches, die zich inzetten als vrijwilligers.
Te samen met bewoners en met behulp van een hogeschool zijn plannen gemaakt voor het inrichten van een park met een gedeelte zonneweide	Het enthousiasmeren van de bevolking voor de energie transitie, een plan wat past in de omgeving en nu verder wordt getrokken door geïnteresseerde bewoners. We hebben de bewoners duidelijk kunnen maken dat wij een partner zijn in de energie transitie.

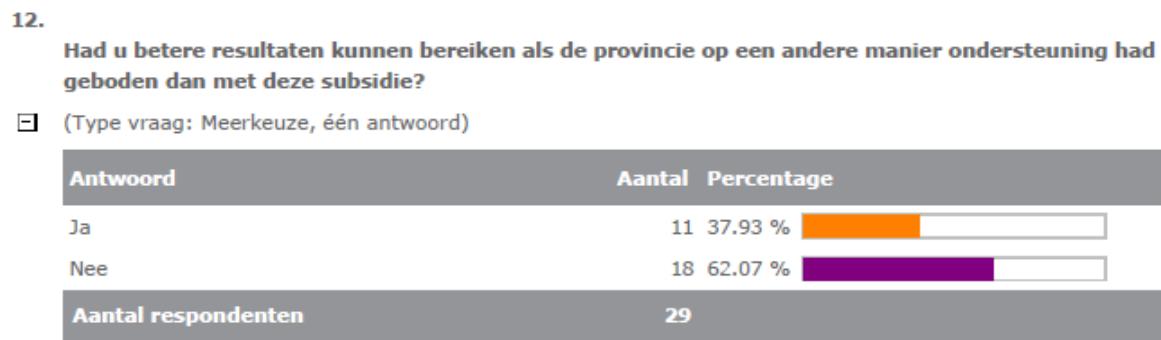
Vraag 11 en 12 zijn beantwoord door alle respondenten die subsidie hebben aangevraagd.



Toelichting op welke andere activiteiten men zou hebben uitgevoerd:

- Stoppen met opwek mogelijkheden. Mogelijk andere activiteiten met bv thuisbesparen.
- We vroegen de subsidie twee keer aan. Ons antwoord hangt een beetje tussen de voorgestelde antwoorden in. Dankzij de subsidie konden we jongeren betrekken met afstand tot de arbeidsmarkt - dat hadden we anders wellicht niet kunnen doen. We hadden anders denk ik geen projectleiderstraining kunnen geven, om met meer mensen meer zonnedaken te realiseren. Dat hadden we op eigen kosten niet op kunnen opbrengen.

- Bijv. voorlichtingsbijeenkomsten, energiecoaches aanbieden. Dit zijn acties die we met vrijwilligers kunnen doen.
- zoeken naar een ander project met een gunstiger businesscase (of, voor hetzelfde project, langer zoeken naar deelnemers die bereid zijn met een lager rendement genoeg te nemen).



Toelichting die respondenten bij 'Ja' gaven:

Op welke manier had de provincie u betere ondersteuning kunnen bieden dan met deze subsidie?	Welke resultaten had u kunnen behalen, die nu niet behaald zijn, als de provincie u op deze manier had ondersteund?
Er zijn tools in omloop die meer kunnen en meer kosten	Het had het proces eenvoudiger en efficiënter kunnen maken.
Het grote probleem zit in de grote verantwoordelijkheid die het bestuur op zich neemt bij een go-beslissing. Professionele ondersteuning, uitvoeringskracht door bundelen van werkzaamheden op provinciaal niveau en een waarborgfonds zijn cruciaal om dit soort projecten van de grond te krijgen.	Dat is nu nog niet te zeggen. De grote vraag is of we alle risico's voldoende kunnen beheersen op het moment van de go-beslissing.
Door middel van kennis delen	het was waarschijnlijk eerder duidelijk dat er geen resultaat gehaald had kunnen worden
Door de initiatiefnemers te ondersteunen met start subsidie: kip of ei!	Dan was het project zover gekomen om een globale business op te stellen en te beoordelen of het idee energiesysteem levensvatbaar is in onze wijk.
Voor een aantal projecten is deze subsidie voldoende. Maar voor complexere projecten is het subsidie bedrag te laag om de juiste voortgang te maken	Dan hadden we opwek op complexere zaken kunnen realiseren.
Actievere informatie over subsidie aanvragen en procedures.	Ook hadden we in wijk/straat aanpakken grotere besparing kunnen realiseren."
We missen in Noord-Holland een ontwikkelfonds	We hadden op een eerder moment de voortgang van het proces kunnen beïnvloeden. Wij moeten nu verdere activiteiten stopzetten. Wij hopen dat er spoedig een nieuwe regeling komt.
Deze subsidie is ideaal voor een eerste scan/onderzoek maar vaak vraagt een vervolg traject meer ontwikkelgeld, helaas is daar geen ondersteuning vanuit de provincie of gemeenten	De projecten lopen nog en daardoor is er nog geen antwoord op die vraag.
Subsidie voor projectontwikkeling in eigen gelederen.	Meer Zon op dak en Zon op land en/of warmte transitie projecten
Ruimere financiering voor meer omvangrijke projecten	Rust, enthousiasme en ontwikkeling vakkennis

Overige opmerkingen (open vraag):

- De warmtetransitie is een enorm complex verhaal en bewoners zijn lastig te betrekken bij het warmteproject, veel energie gaat erin zitten en alle hulpmiddelen zijn nodig om dit tot een succes te krijgen, ook professionele hulp door opleidingen en allerlei coaches die het buurtproces kunnen helpen bevorderen.
- Deze subsidie is prima voor het uitwerken van een plan. Het zou wenselijk zijn om voor de realisatie een beroep te kunnen doen op ruimere ondersteuningsmogelijkheden.
- In subsidieregeling ook kwalitatieve elementen opnemen bij beoordeling . Afwijzingen onderbouwen.
- Uitgebreide publiciteit organiseren voor de subsidieregeling.
- Graag snel weer (in 2024) een vergelijkbare regeling openstellen. Innovatie en initiatie van projecten valt anders terug
- Is het mogelijk, omdat onze aanvraag is uitgeloot, bij een volgende aanvraag ons voorrang te geven?
- Of deze subsidie ook breder kan worden ingezet voor bijvoorbeeld elektrisch deel rijden.
- Of deze subsidie ook voor (een deel) kan worden gebruikt ter versterking van de energiecoöperatie organisatie"
- Graag zsm weer in gang zetten, en dus liefst meer maatwerk als er grotere projecten worden gepland
- Ondanks dat de subsidie klein is, heeft de subsidie zeker de eerste jaren van de energiecoöperatie geholpen om de energiecoöperatie te laten (op)groeien en een eigen positie te ontwikkelen als professionele bewonersorganisatie
- Nee, wij zijn vooral dankbaar.
- Dank voor de geboden subsidie.
- De subsidieregeling heeft het mogelijk gemaakt voor 5 huizen in onze wijk een offerte te laten maken om ze gasvrij te maken. We hebben de uitkomsten gebruikt voor een overzicht van maatregelen die geschikt zijn voor huizen die rond 1900 zijn gebouwd
- De uitvoering kan langdurig zijn dat zou ondersteund kunnen worden met een tijdlijn
- Voortzetting van de regeling is zeer gewenst. geeft de mogelijkheid om haalbaarheid van duurzaamheidsinitiatieven te onderzoeken die anders niet mogelijk waren.
- voortzetting van deze regeling is zeer gewenst, het stimuleert onderzoek naar haalbaarheid van duurzaamheidsinitiatieven van burgercollectieven die anders niet uitgevoerd konden worden!
- wij hopen dat de Provincie de stimulering van de implementatie van Duurzame Energie op een of andere manier continueert.
- Het is fijn als deze subsidie wordt voortgezet.
- Graag weer instellen, zonder deze subsidie is een nieuw SCE-project hier in mijn ogen nauwelijks of niet te realiseren.
- Deze subsidie heeft het opstarten van projecten laagdrempelig mogelijk gemaakt. De eerste verkennende activiteiten konden hiermee bekostigd worden en dat is belangrijk. De erkenning van bijvoorbeeld complicerende factoren bij zon op dak, en andere mogelijke vervolgstappen na deze eerste stappen, vallen veelal stil bij gebrek aan ondersteuning. Er zijn veelal financieringsmogelijkheden voor grote projecten met investeringen van tonnen of miljoenen e.d., maar voor zon op dak mist financiële ondersteuning bij overheden, banken en andere fondsen. Verder zou het handig kunnen zijn om ook financiële steun te ontvangen voor eventuele ondersteuning bij de vorming en verdere ontwikkeling van de organisaties, voor eventuele relevante scholing e.d.
- Het zou goed zijn als er, naast de makkelijke toegankelijke regeling voor 10.000 euro per project, ook een mogelijkheid zou zijn voor grotere bedragen, bijvoorbeeld tot 100.000 euro per project, met wellicht meer papierwerk... Met name voor de ondersteuning bij de voorbereiding van grote projecten (wind, zon, warmtenet) zou dat nuttig zijn.
- De subsidie heeft een duidelijke focus op de realisatie van een Collectief duurzaam project
- We hopen dat de regeling op resultaten blijft sturen, en niet op processen.

Bijlage 4 Overzicht ontwikkeling beleid energietransitie, met focus op gebouwde omgeving en RES'en

Jaar	Beleidsdocument	Overheid	Doel	Rol provincie en energiecoöperaties	Instrumenten gerelateerd aan/relevant voor coöperaties
2010 2012	Energy Performance of Buildings Directive 2010/31/EU Energie Efficiëntie Richtlijn 2012/27/EU	Europese Unie	Doel van het Europese energiebeleid ²⁵ is om in 2050 een reductie van de uitstoot van CO ₂ te bereiken die ligt tussen de 80 en 95 %. Omdat gebouwen binnen Europa met een aandeel van circa 40 % een flink deel van het energieverbruik voor hun rekening nemen, stimuleert Europa verhoging van het renovatietempo en de mate van verduurzaming van gebouwen, omdat de meeste potentie voor energiebesparing hier ligt. Daarnaast stimuleert Europa het steeds energiezuiniger worden van nieuwe gebouwen met als eindresultaat (bijna) energie neutrale nieuwbouw in 2020.		
2012-2015	Koersdocument Duurzame Energie 2012-2015	Provincie	Duurzame energie als kansrijke sector voor economische ontwikkeling in Noord-Holland: vermindering energieverbruik en verduurzaming van de energieproductie.	Zonne-energie: Verkennen mogelijkheden om toepassing zonne-energie in gebouwde omgeving rendabel te maken. Daarnaast aandacht voor offshore windenergie vanuit oogpunt economische structuurversterking.	Introductie Servicepunt Duurzame Energie voor ondersteuning gemeenten
2013	SER-Energieakkoord Duurzame Groei/ Nationaal energieakkoord	Rijk, provincies, gemeenten, waterschappen en overige partijen	Energieneutrale gebouwde omgeving in 2050	Pijler 3, Stimuleren van duurzame energieopwekking. Rol voor mensen om zelf energie te produceren, alleen of met anderen, in een coöperatie. "Ons land telt inmiddels zo'n 300	Rijksoverheid ondersteunt coöperaties met Postcoderoos-regeling (belastingkorting).

Jaar	Beleidsdocument	Overheid	Doel	Rol provincie en energiecoöperaties	Instrumenten gerelateerd aan/relevant voor coöperaties
				coöperaties ('energieke samenleving'). Het akkoord streeft er ook naar deze beweging ruim baan te geven." Lokale en regionale initiatieven worden waar nodig en mogelijk door gemeenten, provincies en de rijksoverheid ondersteund (faciliterende rol). Ontzorging van woningeigenaren via regionale energieloketten. Faciliterende rol voor gemeenten en provincies, voortouw ligt bij VNG.	
2016	Energieagenda: Naar een CO2-arme energievoorziening, december 2016	Rijk		Op lokaal en regionaal niveau kan het best worden gezien welke besparingsmogelijkheden en duurzame alternatieven geschikt zijn om in de warmtevraag te voorzien en in welk tempo de transitie lokaal het best vorm kan krijgen. Gemeenten worden hiervoor mede verantwoordelijk en krijgen de regie over de warmtetransitie.	
2016	Beleidsagenda Energietransitie 2016-2020	Provincie	Energieneutraal bouwen is vanaf 2020 de norm, en Noord-Holland wil in 2050 volledig energieneutraal zijn. Anticiperend daarop wil de provincie partijen (corporaties, gemeenten, bouwbedrijven) stimuleren om woningen die vanaf nu worden gebouwd meteen energieneutraal te maken. Daarnaast zetten we in op het verduurzamen van de bestaande woningvoorraad.	Stimuleren en faciliteren. "Burgerinitiatieven zijn waardevol en versterken het draagvlak voor verduurzaming."	"Daarom ondersteunen we deze initiatieven op verschillende manieren. Deze ondersteuning is gericht op professionalisering en kennisuitwisseling tussen lokale duurzame energiecoöperaties. Als er nieuwe subsidie-regelingen komen om duurzame energie te stimuleren, dan

Jaar	Beleidsdocument	Overheid	Doel	Rol provincie en energiecoöperaties	Instrumenten gerelateerd aan/relevant voor coöperaties
					maken we ons er hard voor dat ook coöperaties hiervan gebruik kunnen maken.”
2018	Programma Verduurzaming bestaande woning-voorraad Noord-Holland (concrete uitwerking van Beleidsagenda Energietransitie)	Provincie	Energieneutrale gebouwde omgeving in 2050 Bestaande woningvoorraad (ca. 1,3 miljoen in NH) moet geschikt worden gemaakt om met duurzame warmte te worden verwarmd. Met het programma Verduurzaming bestaande woningvoorraad Noord-Holland wil de provincie bijdragen aan de noodzakelijke versnelling van de verduurzaming van de bestaande woningvoorraad. Dat doen we door eigenaren-bewoners en corporaties te helpen bij het energiezuiniger maken van hun bezit. Het accent van het programma ligt op de groep particuliere eigenaren-bewoners, omdat verduurzaming bij deze groep achter blijft en hier alleen individuele ondersteuning succesvol blijkt. De focus ligt op het stimuleren van deze doelgroep om te investeren in verduurzaming woning door zoveel mogelijk belemmeringen weg te nemen (faciliterende en stimulerende rol).	Totaalbudget €10 miljoen. Hoofdinstrument is UVR Regionaal energie-besparingsprogramma woningen Noord-Holland 2018. Betreft subsidie voor gemeenten tbv regionale energieloketten of andere activiteiten die woningeigenaren stimuleren te investeren in energiebesparing of duurzame energie-installaties. Budget €7,6 miljoen. Daarnaast: • €600.000 voor ontwikkelen energieadviessoftware voor energieloketten, • €1 miljoen voor subsidie energiecoöperaties (zie kolom hiernaast), • €400.000 voor ondersteuning innovatieve financieringsvormen • €500.000 voor Kennisontwikkelingsprogramma woning-corporaties. Energiecoöperaties worden genoemd bij de belangrijkste kanalen om particuliere eigenaren-bewoners te stimuleren hun woning te verduurzamen. Naast de energieloketten en initiatieven van gemeenten en bedrijven	Energiecoöperaties doen goed werk, maar hun slagkracht is beperkt. Daarom: Subsidieregeling duurzaamheidsinitiatieven burgercollectieven 2018 Doel: slagkracht van coöperaties vergroten om activiteiten te organiseren die burgers stimuleren te investeren in duurzame energieopwekking of het nemen van besparingsmaatregelen. Ook voor meer kennis vergaren om als ambassadeur op te kunnen treden voor de energieloketten (versterking van het hoofdinstrument van het programma) We willen de regeling zo maken, dat ook andere typen burgerorganisaties er gebruik van kunnen maken. De toelichting doeltreffendheid bij de subsidieregeling vermeldt

Jaar	Beleidsdocument	Overheid	Doel	Rol provincie en energiecoöperaties	Instrumenten gerelateerd aan/relevant voor coöperaties
				(bouwbedrijven en installateurs),	dat het beoogde resultaat van de ondersteuning van de initiatieven van de coöperaties is: meer draagvlak onder burgers voor energietransitie, afname van energieverbruik in gebouwde omgeving (besparing) en toename van productie van duurzame energie.
2019	Klimaatakkoord Wordt elke 10 jaar uitgewerkt in een Klimaatplan (op grond van de Klimaatwet). Bijstelling indien nodig op basis van jaarlijkse voortgangsrapportages beleid.	Rijk, provincies, gemeenten, waterschappen en overige partijen	Bouwt voort op het Energieakkoord. Doel: reductie van broeikasgassen. Breder dan alleen energievoorziening. Bevordering van draagvlak voor energietransitie is belangrijk subdoel. Streven naar 50 % eigendom van de productie van de lokale omgeving (burgers en bedrijven).	In het kader van de participatie door de lokale omgeving wordt veel waarde gehecht aan lokale initiatieven. Voornemen tot onderzoek door partijen, waaronder IPO en VNG, naar de noodzaak van een regeling voor autonome energiecoöperaties ten behoeve van onderzoek en projectondersteuning om succesvolle vergunningaanvraag voor decentrale energieopwekking mogelijk te maken (Ontwikkelfonds). Veel aandacht voor verschillende vormen van omgevingsparticipatie (participatiewaaiër), gericht op projecten voor duurzame energieopwekking. Energie-coöperaties moeten het mogelijk maken dat omwonenden makkelijker kunnen participeren in duurzame energieprojecten in hun direct omgeving.	Rijksregelingen voor particulieren voor zelf opgewekte energie: • ISDE-subsidie voor de investeringskosten van warmtepompen, zonneboilers, pelletkachels en biomassaketels • Salderingsregeling voor energie die wordt teruggeleverd aan het elektriciteitsnet • Postcoderoosregeling voor gezamenlijk opgewekte energie Overige ondersteuning voor initiatieven van particulieren zijn op lokaal of regionaal niveau geregeld.

Jaar	Beleidsdocument	Overheid	Doel	Rol provincie en energiecoöperaties	Instrumenten gerelateerd aan/relevant voor coöperaties
					Instrumenten voor bevordering draagvlak: • Evenwichtige lastenverdeling • Burgermonitor • Brede publieksaanpak • Burgerdialoog • Participatie in de Regionale Energie Strategieën • Participatie in de wijkgerichte aanpak (door gemeenten) • Participatie bij hernieuwbare energieopwekking (energiecoöperaties als optie)
2020	Actieprogramma Klimaat 2020-2023	Provincie	Leveren bijdrage aan nationale klimaatdoelstellingen. Reductie van aantal schadelijke stoffen, met focus op CO2-uitstoot, met doorkijk naar 2030 (49% reductie). We vinden het belangrijk dat bewoners en bedrijven achter de energietransitie staan en betrokken zijn bij de keuzes die daarbij horen. Daarom ondersteunen wij de ambitie van het Rijk dat 50 procent van het eigen vermogen van de zon- en windparken op land in eigendom van de lokale gemeenschap komt.	Duurzame elektriciteit: • Opstellen RES'en • Passend ruimtelijk beleid • Stimuleren zon (bv. op parkeerterreinen, op schooldaken, op eigen grond en langs provinciale wegen) Gebouwde omgeving • Ondersteuning gemeenten via Servicepunt Duurzame Energie • Haalbaarheid geothermie • Economisch Herstel- en Duurzaamheidsfonds	Voortzetten programma Verduurzaming Bestaande Woningvoorraad van 2018. Bij grootschalige windparken op land en of zonneparken de eis dat de initiatiefnemers een Omgevingsfonds instellen. Zo'n fonds kan lokale opgaven op het gebied van bijvoorbeeld leefbaarheid en landschap financieren om zo bij te dragen aan een meer evenwichtige verdeling van lusten en lasten in de

Jaar	Beleidsdocument	Overheid	Doel	Rol provincie en energiecoöperaties	Instrumenten gerelateerd aan/relevant voor coöperaties
				Daarnaast acties op industrie, landbouw, mobiliteit en eigen organisatie. Energiecoöperaties worden niet genoemd in het document.	omgeving van deze ontwikkelingen.
2021	RES 1.0 Noord-Holland Noord RES 1.0 Noord-Holland Zuid	Provincie, gemeenten, Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier, ism netbeheerder (Liander)	In de Regionale Energiestrategieën (RES'en) beschrijven provincie, gemeenten en waterschappen samen met de netbeheerders, het bedrijfsleven, maatschappelijke organisaties en inwoners samen hoe en waar duurzame elektriciteit met zonne- en windenergie kan worden opgewekt. Daarnaast kijken de netbeheerders samen met de andere partners naar de opslag en infrastructuur voor energie en warmte.	Rol provincie: Ruimtelijke inpassing windenergie Ondersteunen van gemeenten bij warmtetransitie met kennis en subsidies. Helpen bij gemeentegrens-overstijgende vraagstukken rondom warmtenetten.	RES NHN: "Bij plannen voor hernieuwbare elektriciteit op land en voor de warmtetransitie bieden lokale initiatieven en een coöperatieve werkwijze kansen." RES NHZ: "De regio onderschrijft het belang van lokaal eigendom en draagvlak bij locaties om wind- en zonne-energie op te wekken. Om lokaal eigendom te stimuleren is er op regionaal niveau samenwerking, waarbij de lokale energiecoöperaties ondersteund worden bij de realisatie hiervan. Ondersteuning richt zich onder meer op kennisdeling, het organiseren van actiesessies en een community manager. Daarnaast hebben de individuele gemeenten uit de deelregio veelvuldig contact met de lokale

Jaar	Beleidsdocument	Overheid	Doel	Rol provincie en energiecoöperaties	Instrumenten gerelateerd aan/relevant voor coöperaties
					energiecoöperaties.”
2022	Beleidsprogramma Versnelling verduurzaming gebouwde omgeving	Rijk (BZK, Volkshuisvesting en RO)	In 2050 moet de gebouwde omgeving volledig emissievrij zijn. Voor de gebouwde omgeving is een indicatieve opgave vastgesteld op het bereiken van een restemissie van 10 Mton CO2-uitstoot in 2030, een reductie – van bijna 67% – ten opzichte van de uitstoot in 1990. De precieze doelstelling voor 2030 is later op basis van de jaarlijkse Klimaat- en Energie Verkenning (KEV)KEV bepaald.	Verduurzaming wordt aangepakt via een gebiedsgericht spoor, via een wijkgerichte aanpak onder regie van gemeenten, en een individueel spoor. De provincies hebben o.a. een rol bij prestatieafspraken met corporaties over verduurzaming en circulair renoveren en bij het bevorderen van innovatief en duurzaam bouwen. De energiecoöperaties worden niet in het document genoemd.	Het raakvlak met de energiecoöperaties is de wijkgerichte aanpak voor verduurzaming van woningen door gemeenten.
2022-2023	Programma Warmtetransitie Noord-Hollandse aanpak	Provincie	In 2030 moeten in Noord-Holland 260.000 woningen verduurzaamd zijn. Ook glastuinbouw moet verduurzamen. Achterliggend doel: in 2050 geen gebruik van gas meer.	Sleutelrol voor de warmtetransitie ligt bij de gemeenten. Zij moeten bepalen welke warmteoplossingen waar het meest geschikt zijn. Zij stellen hiervoor Transitievisies warmte op. Omdat de werkzaamheden complex zijn, ondersteunt de provincie de gemeenten met kennis en subsidies die aanvullend zijn op rijksinstrumenten. Daarnaast heeft de provincie een rol bij gemeentegrens overstijgende vraagstukken en bij het toetsen van ‘warmtekavels’ Energiecoöperaties worden niet genoemd in het document.	
2024	De Noord-Hollandse Klimaataanpak	Provincie	Document is nog in ontwikkeling.		

Bijlage 5 Draagvlak voor energietransitie

De ondersteuning van de energiecoöperaties en andere duurzame burgercollectieven moet bijdragen aan draagvlak voor de energietransitie bij inwoners van Noord-Holland. Wat houdt dit draagvlak eigenlijk in?

Voor het draagvlak voor de energietransitie bij inwoners zijn in de eerste plaats hun opvattingen over klimaatverandering, als reden voor de noodzaak van de energietransitie, relevant. Het rapport 'Klimaatbeleid en de samenleving' van het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP) uit 2020 vermeldt dat een meerderheid van de Nederlanders (76%) zich in enige mate zorgen maakt over klimaatverandering en 65% is het ermee eens 'dat de mensheid zo snel mogelijk in actie moet komen, anders is het te laat' (17% een beetje eens, 48% helemaal mee eens). Het SCP constateert echter ook dat de verdeeldheid in opvattingen over milieu en klimaat lijkt te zijn toegenomen. Er zijn grote verschillen naar opleidingsniveau en naar politieke voorkeur. Aan de ene kant zijn er mensen die zich veel zorgen maken over klimaatverandering en op dit thema graag verregaande nationale en internationale actie zien. Aan de andere kant zijn er mensen die zich juist zorgen maken over de klimaatmaatregelen of de aandacht voor dit thema overdreven vinden.

In 2021 deed het Centraal Bureau voor de Statistiek onderzoek naar het draagvlak voor de energietransitie onder de Nederlandse bevolking. Daaruit bleek dat ruim de helft (53%) van de bevolking voorstander is van de transitie van aardgas naar duurzame energie. Dat aardgas bijdraagt aan de CO₂-uitstoot is hiervoor de meest genoemde reden. Dit wordt als ongewenst gezien met het oog op klimaatverandering.

Draagvlak voor de energietransitie als geheel is niet hetzelfde als draagvlak of steun voor de in dit kader genomen maatregelen. De in het kader van de energietransitie benodigde maatregelen hebben impact op het leven van mensen en hun omgeving. Als er weinig draagvlak is voor maatregelen, kan dat leiden tot maatschappelijke onrust of weerstand. Het rapport 'Brede steun voor ambitieus klimaatbeleid als aan 4 voorwaarden is voldaan' van TU Delft (2021) geeft een overzicht van factoren die van invloed zijn op het draagvlak bij mensen bij de invoering van beleid:

1. Klimaatmaatregelen die de persoonlijke levenssfeer van burgers direct raken zijn pas acceptabel als andere maatregelen zichtbaar maximaal zijn toegepast en de overheid een streng beleid voert tegen grote vervuilende sectoren.
2. Bescherm lage inkomens en voorkom dat de kloof tussen arm en rijk groter wordt.
3. De vervuiler moet betalen (zowel bedrijven als burgers).
4. De baten van een maatregel moeten hoger zijn dan de kosten en er mag geen beter alternatief zijn.

De vormgeving van het beleid is dus belangrijk voor het draagvlak, evenals een goede communicatie daarover. Daarnaast zijn ook de omstandigheden van mensen van invloed op hoe ze naar maatregelen kijken. Zo meldt het hiervoor genoemde SCP-rapport Klimaatbeleid en de samenleving dat verschillen tussen groepen burgers in de acceptatie van maatregelen o.a. beïnvloed worden door o.a. hun financiële situatie (minder draagvlak voor aardgasvrijbeleid bij mensen die zeggen dat ze zeer moeilijk rondkomen), opleiding (hogeropgeleiden positiever dan lageropgeleiden) en

woonsituatie (bewoners van koopwoningen en van woningen verwarmd op aardgas zijn negatiever). Bewoners van koopwoningen zullen zelf aan de slag moeten, en hebben zorgen over de kosten van alternatieven en het verwachte gedoe dat aardgasvrij maken van de woning met zich meebrengt.

Bijlage 6 Subsidieregelingen provincie Utrecht en Zuid-Holland

Provincie Utrecht

Een belangrijk instrument in het kader van het Programma Energietransitie 2020-2025 van de provincie Utrecht is de Uitvoeringsverordening subsidie Energietransitie provincie Utrecht (USET 2021). De regeling richt zich op projecten die bijdragen aan energiebesparing door inwoners, bedrijven en maatschappelijke organisaties, duurzame energieopwekking en het haalbaar, betaalbaar en innovatief maken van de energietransitie. De regeling is niet bedoeld voor investeringen in de installaties voor duurzame energieopwekking zelf, maar in het sneller realiseren daarvan. Het totale beschikbare subsidiebedrag voor de regeling is €6 miljoen over 4 jaar. Er worden geen deelplafonds binnen de regeling gehanteerd.

De regeling bestaat uit 5 paragrafen met aparte 'regelingen' voor verschillende doelgroepen en activiteiten. Energiecoöperaties vormen één van de doelgroepen van de volgende paragrafen:

- 2.1 Energiebesparing en duurzame energieopwekking bij bewoners
- 2.3 Duurzame energieopwekking via collectieven en participatietrajecten
- 2.4 Milieustudies en consultancydiensten gericht op investeringen in duurzame energieopwekking.

Elke paragraaf kent verschillende activiteiten waarvoor subsidie kan worden verstrekt. Paragraaf 2.3 is vooral voor energiecoöperaties opgezet, en daarop worden ook de meeste aanvragen van de energiecoöperaties ontvangen, maar zij kunnen ook van de andere twee paragrafen gebruik maken. De subsidie voor energiecoöperaties varieert voor verschillende projecten en ligt tussen de 50% en 90% van de subsidiabele kosten. De maximale omvang van de verstrekte subsidie varieert tussen de €20.000,- en €200.000,-. Voor een enkel onderdeel kan deze oplopen tot €450.000. In de praktijk liggen de aanvragen door energiecoöperaties tussen de €20.000,- en €50.000,-. De grotere aanvragen, richting €200.000,- komen alleen van de koepelorganisaties. Cofinanciering vindt vaak plaats door gemeenten, soms ook door de lokale Rabobank. Daarnaast kan een energiecoöperatie cofinancieren in natura, via inzet van eigen uren. Bij het uitvoeren van de beleidstoets voor een subsidie aan een lokaal initiatief controleert de provincie altijd of het past in de gemeentelijke doelen.

Een uitzondering op het vereiste van cofinanciering is de subsidie voor de oprichting van energiecoöperaties, waarvoor 100% subsidie wordt verstrekt. Op dit onderdeel ontvangt de provincie veel aanvragen. Het is bedoeld om een impuls te geven bij de start van energiecoöperaties. Een overweging bij het instellen hiervan was dat het weliswaar meer in de lijn van gemeenten ligt, maar dat de verschillen tussen gemeenten op dit gebied erg groot zijn. De provincie was van mening dat alle inwoners in de hele provincie de kans moeten krijgen om een energiecoöperatie op te richten. De subsidie voor het oprichten van een coöperatie bedraagt maximaal €15.000,-.

Enkele onderdelen van de regeling richten zich specifiek op Inclusiviteit van de te subsidiëren activiteiten. Dit betekent dat in deze projecten speciaal aandacht wordt besteed aan het betrekken van bewoners die niet zomaar mee kunnen doen aan de energietransitie, bijvoorbeeld omdat zij

onvoldoende toegang hebben tot informatie, kennis of financiële middelen. Met het oog op de discussie rond draagvlak voor en rechtvaardigheid van de energietransitie is inclusiviteit van energiecoöperaties een aandachtspunt. Deze worden vaak als onvoldoende inclusief gezien, omdat de leden vooral uit een specifiek deel van de bewoners komen (betrokken, hoog opgeleid, hoger inkomen). De provincie wil stimuleren dat coöperaties met modellen voor communicatie en betrokkenheid komen die ervoor zorgen dat ook mensen met minder inkomen mee kunnen doen. Tot nu toe zijn pas enkele kleine aanvragen op dit gebied ontvangen, maar de provincie wil hier in de toekomst sterker op gaan sturen.

Naast de hier beschreven subsidieregeling ondersteunt de provincie nog de gemeentelijke energieloketten, regionale samenwerking van energiecoöperaties en servicepunten voor de energiecoöperaties op het gebied van elektriciteit en besparing/warmte. Daarnaast neemt Utrecht deel aan het Ontwikkelfonds, waaruit leningen voor grootschalige projecten worden verstrekt. Het beschikbare budget hiervoor is volledig besteed en het voornemen is dit uit te breiden.

Provincie Zuid-Holland

De Subsidieregeling lokale initiatieven energietransitie Zuid-Holland 2023 valt onder het beleidsteam van de provincie Zuid-Holland dat zich bezig houdt met burgerinitiatieven in relatie tot de energietransitie en inclusieve energietransitie. Het team ziet het inzetten op het ondersteunen van burgerinitiatieven zoals de energiecoöperaties als belangrijk instrument voor de lokale energietransitie in een tijd dat het vertrouwen in commerciële energiebedrijven en overheden afneemt. Het is een belangrijke route om draagvlak voor de energietransitie te krijgen en om de gemeenschapskracht die er is te benutten. Daarbij is het belangrijk dat energiecoöperaties 'inclusief' zijn. Het beleid van Zuid-Holland richt zich overigens niet alleen op energiecoöperaties, maar ook op lokale initiatieven die uit andere domeinen ontstaan zijn (bv. het sociaal domein) en die zich bezig houden met energiebesparing vanuit de invalshoek energiearmoede. Het centrale idee achter de beleidsinzet is dat er een sociaal-maatschappelijke transitie nodig is, met nieuwe samenwerkingen tussen gemeenten en lokale initiatieven, om de energietransitie te laten slagen. De provincie kan een goede, neutrale rol vervullen om deze samenwerkingen te faciliteren, omdat de gemeente vaak belanghebbende is in projecten. De provincie zet in dit kader o.a. in op het project de energiegenerator⁴, dat zich richt op vertrouwen en relatie tussen initiatieven en gemeenten.

Binnen de subsidieregeling voor lokale initiatieven van Zuid-Holland is subsidie mogelijk voor:

- Lokale opwek van duurzame stroom (alleen zon-op-dak)
- Het starten van een lokaal warmte- of energiebesparingsinitiatief
- De initiatieffase van lokale duurzame warmte-initiatieven
- Energiebesparingsinitiatieven in de wijken (wijken waar volgens de bij de regeling gevoegde kaart relatief veel energiearmoede is)

⁴ [EnergieGenerator: meer energie in samenwerking met je gemeente - Energie Samen Zuid-Holland \(energiesamenzuidholland.nl\)](https://energiesamenzuidholland.nl).

- Lokale energiesystemen (ontwikkelen van een lokale energiegemeenschap, bv. flexibiliteit aanbieden, nieuwe onderdelen van het energiesysteem, ruimte om te experimenteren in de sfeer van Lokal4lokal).

Het totale beschikbare subsidiebedrag voor de regeling is €2,25 miljoen voor 4 jaar. Er worden geen deelplafonds binnen de regeling gehanteerd.

De definitie van 'lokaal energie-initiatief' in de regeling is breed: *'groep lokale bewoners, lokale ondernemers of lokale organisaties die samen duurzame energie willen opwekken, besparen of slim verbruiken en die open staat voor anderen uit de lokale omgeving om mee te doen, mee te profiteren en mee te beslissen'*. Om subsidie aan te kunnen vragen moet de groep een privaatrechtelijke rechtspersoon zijn. De huidige regeling wordt nog vooral gebruikt door energiecoöperaties, maar er zijn al wel enkele eerste aanvragen van andersoortige buurtinitiatieven ontvangen. Omdat dergelijke organisaties de subsidieregeling moeilijker op het spoor komen, gaat de provincie de regeling actief promoten bij deze doelgroep.

De subsidie bedraagt voor bijna alle onderdelen 50% van de subsidiabele kosten, met een omvang variërend van maximaal €10.000,- tot €40.000,- afhankelijk van het type project. Coöperaties moeten altijd 20% zelf financieren. Dit mogen ze doen door vrijwillige inzet op te voeren. Voor het starten van een lokaal warmte- of energiebesparingsinitiatief kan 100% financiering worden verkregen. Het maximale subsidiebedrag hiervoor is €5.000,- (met als minimum €2.500,-, daaronder wordt geen subsidie verstrekt).

Voor alle projecten geldt een inspanningsverplichting om inclusief te werken. Hierop wordt vooral in het contact tussen provincie en initiatief in de voorbereidingsfase voor de aanvraag op 'gehamerd' door de provincie. Dan wordt de vraag voorgelegd: ben je als initiatief wel een goede afspiegeling van de wijk/regio waar je werkt? Voor sommige coöperaties is dit al gesneden koek, voor anderen is het de eerste keer dat ze erover nadenken. De provincie is in gesprek met de koepelorganisatie van de energiecoöperaties om te komen tot een manifest waarin is opgenomen dat energiecoöperaties altijd op een inclusieve manier werken. Dit ziet het beleidsteam als een betere route dan het opnemen hiervan als harde voorwaarde in de subsidieregeling.

Naast deze subsidieregeling kent de provincie ook de regeling Zonnig Zuid-Holland' voor bepaalde soorten zonneprojecten (bv. voor parkeerterreinen, grote daken met asbestverwijdering). Deze wordt ook nog wel eens gebruikt door energiecoöperaties. Stapelen van subsidies mag in dit geval, mits de activiteiten goed van elkaar gescheiden worden. Verder neemt Zuid-Holland deel aan het Ontwikkelfonds.

Bijlage 7 Aanvragers subsidie duurzaamheids–initiatieven burgercollectieven

Aanvrager	Plaats
Coöperatie Alkmaar Energie U.A.	Alkmaar
Coöperatie Daalmeer Zon U.A.	Alkmaar
Noordhollandse Energie Coöperatie (NHEC)	Alkmaar
Amstelveen Ecostrroom	Amstelveen
Amsterdam Energie	Amsterdam
Amsterdamse Energie Coöperatie U.A.	Amsterdam
Coöperatie Energie Slotania UA	Amsterdam
Coöperatie Kennemerstrand	Amsterdam
Coöperatie MeerEnergie U.A.	Amsterdam
Coöperatie Oostoever Duurzaam U.A.	Amsterdam
Coöperatief Zuiderlicht	Amsterdam
Energiecoöperatie Westerlicht	Amsterdam
GWL Ecostrroom	Amsterdam
Huygens Ecostrroom Coöperatie	Amsterdam
PEK Ecostrroom	Amsterdam
Stichting Weesperzijde	Amsterdam
Vereniging Participaties Wind op Zee	Amsterdam
VvE DA Costastraat 96-98 Amsterdam	Amsterdam
Westergasfabriek Ecostrroom Coöperatie U.A.	Amsterdam
WOW Ecostrroom Coöperatief U.A.	Amsterdam
Zon op het Dok Coöperatie U.A.	Amsterdam
Zon op Sluis Coöperatie	Amsterdam
Stichting De energieke Burger	Bloemendaal
Energiecoöperatie Gooise Meren Watt Nu	Bussum
(Coöperatie) CALorie	Castricum
Productie Coöperatie 1795 Zonnedak "Het Eierlandse Huis U.A.	De Cocksdorp
Energie Coöperatie Graft-De Rijk UA	De Rijk
Helderse Coöperatieve Windmolenvereniging	Den Helder
Diemen Ecostrroom Coöperatief U.A	Diemen
Coöperatieve Vereniging Energiek Velsen	Driehuis
Coöperatie Bergen Energie	Egmond aan den Hoef
Coöperatie Buurtwarmte Enkhuizen U.A.	Enkhuizen
Zonnecoöperatie West-Friesland U.A.	Enkhuizen
Coöperatie Kennemer Energie (Kennemer Kracht)	Haarlem
Stichting Kennemer Energie	Haarlem
Energie Coöperatie Heemskerk U.A.	Heemskerk
HeemSteeds Duurzamer	Heemstede
Zon op Heemstede Coöperatie U.A.	Heemstede

Coöperatieve Windenergie Vereniging Kennemerwind U.A.	Heerhugowaard
Duurzame Energiecoöperatie "Dijk en Waard"	Heerhugowaard
Vereniging Heiloo Energie	Heiloo
Stichting Duurzaam Heiloo	Heiloo
Coöperatie Vereniging Kerkelanden Energie Neutraal	Hilversum
HET: coöperatie Hilversumse Energietransitie U.A.	Hilversum
HilverZon: Duurzame Energie Coöperatie Hilversum U.A.	Hilversum
Zonnecoöperatie West-Friesland U.A.	Hoogkarspel
Zonnecoöperatie West-Friesland 2 U.A.	Hoorn
Coöperatie HuizenDuurzaam U.A.	Huizen
Energiecoöperatie Wijdmeren	Kortenhoef
Stichting Energie Verbonden	Kortenhoef
Stichting Energie Wij	Kortenhoef
Stichting WijDelenMeer	Kortenhoef
Stichting De Hut van Mie	Laren
Stichting Energietransitie Gooise Meren	Naarden
Stichting Warm Opmeer	Opmeer
Coöperatie Texel Energie	Oudeschild
Zon op Purmerend Coöperatie U.A.	Purmerend
Coöperatie Energiek Velsen	Santpoord-Noord
Coöperatie Zon op Haarlemmermeer U.A.	Spaarndam
Energiek IJmond en Omstreken Coöperatie U.A.	Spaarndam
Coöperatie Zon op Uitgeest	Uitgeest
Duurzaam Uitgeest Energie Coöperatie	Uitgeest
Stichting De Energieke Burger	Vogelenzang
Zon op Edam-Volendam Coöperatie U.A.	Volendam
Stichting WarmWatergang	Watergang
Coöperatieve Vereniging Weesp Eco Energie U.A.	Weesp
Coöperatie Poldermolen Wieringermeer	Wieringerwerf
Zaanse Energie Coöperatie U.A.	Wormerveer

Bijlage 8 Onderzochte voorbeelden projecten warmte, zon op veld en wind op land

Warmteprojecten

Op het gebied van warmte-projecten zijn 4 rapportages onderzocht. Daarnaast is in de enquête ook nog één korte beschrijving van een warmteproject opgehaald. De beschrijving in de enquête betreft activiteiten in de aanloop naar een go/no go beslissing voor de aanleg van een warmtenet door een coöperatie. Van de 4 projecten waarvan een verslag beschikbaar is, hebben er 2 betrekking op het gasloos maken van woningen en 2 op het onderzoeken van de mogelijkheden voor een warmtenet. Voor het Garenkokerskwartier in Haarlem is voor 5 verschillende typen voorbeeldwoningen uitgewerkt hoe zij zouden kunnen overstappen naar gasloze verwarming. Deze voorbeelden zijn bedoeld voor bewoners die al vergevorderd zijn met de verduurzaming van hun woning en de laatste stappen daarin willen gaan zetten. Zij weten door dit project precies wat zij daarbij kunnen verwachten en wat de mogelijke kosten ervan zullen zijn. Voor bewoners in dezelfde wijk die nog niet zo ver zijn wordt gewerkt met hulp voor onderhouds- en verduurzamingsplannen (niet uit de provinciale subsidie). Dit is een mooi voorbeeld van een wijkgerichte aanpak. In Heiloo is ook een onderzoek uitgevoerd naar gasloze warmteoplossingen voor individuele woningen, met een focus op een woningtype dat in Heiloo veel voorkomt (twee onder één kap). Het resulteert in een technisch rapport over nu marktrijpe oplossingen, dat als basis kan dienen voor advisering aan inwoners. In Enkhuizen is de mogelijkheid onderzocht van een zeer-lage-temperatuur-warmtenet met restwarmte uit de installatie van een bedrijf. Op de beoogde schaal blijkt dit niet rendabel. Het net kan alleen rendabel worden als in de eerste jaren direct een groot aantal woningen aangesloten worden. Bewoners die kiezen voor individuele systemen verzwakken de businesscase van het warmtenet. Zo'n individuele investering is in eerste instantie hoger dan die voor het warmtenet, maar verdient zich sneller terug. Een verkenning naar de mogelijkheid van een lokaal warmtenet gevoed door aquathermie uit de Amstel in een wijk in Amsterdam liet zien dat de warmte uit de Amstel in potentie voldoende is voor de hele buurt. De haalbaarheid moet nog worden onderzocht, de coöperatie houdt daarbij ook nog andere opties open.

Zon op veld

Voor het thema zon op veld zijn 4 projecten bekeken, waarvan er 1 (Zonnepark Burgervlotbrug) is gerealiseerd en een verslag beschikbaar is gesteld. Van dit project is het verslag bekeken, van de andere 3 projecten is de aanvraag gebruikt. Projecten voor zon op veld zijn ingewikkelder dan die voor zon op dak en doorlopen meerdere fasen, wat een langere adem van de energievoöperatie vraagt. Soms wordt in opeenvolgende jaren subsidie aangevraagd voor de verschillende fasen (project Winterzon, Energiepark Uitgeest). De activiteiten betreffen o.a. het regelen van een omgevingsvergunning, het aanvragen van een subsidie van de rijksoverheid (Postcoderoos, SDE+), het informeren van de omwonenden over het project, de landschappelijke inpassing en mogelijkheden voor deelname, het uitwerken van een businesscase, het werven van participanten, het aanbesteden en realiseren van de installatie. De provinciale subsidie wordt vooral gebruikt voor deskundige inhuur voor de begeleiding van het project. De complexiteit van de projecten maakt ook dat het niet altijd lukt om ze te realiseren. Zo loopt tegen zonnepark Winterzon een bezwaarprocedure van een inwoner, terwijl Zonneweide Bergen Fase 3 vertraging opliep doordat de

business case opnieuw bepaald moest worden in verband met wijziging van de beschikbare rijkssubsidies.

Wind op land

Ook voor het thema wind op land zijn 4 projecten bekeken. Een succesvol project is de Volksmolen Zijpe bij Heerhugowaard. In 2019 is met dit project een stilstaande turbine in een windpark vervangen door een zelfde maat turbine met hogere opbrengst, met gebruikmaking van de postcoderoosregeling. De volledige financiering van het project is bij elkaar gebracht door 56 leden van de Coöperatie Kennemerwind De Volksmolen. De subsidie is gebruikt voor de organisatie rond de postcoderoosregeling, werving van leden, opzet van de administratie en realisatie van de bouw. Eén project betreft een haalbaarheidsstudie voor het realiseren van een windenergie bij Uitgeest. Dit rapport is opgeleverd in april 2021, de uitkomst is dat er planologisch wel ruimte is volgens de toen geldende normen in het noorden van Uitgeest. De businesscase is 'spannend', maar niet onmogelijk. Het project is voorlopig stopgezet omdat de gemeenteraad van Uitgeest heeft besloten dat er geen ruimte is voor wind in Uitgeest in de RES1.0. De twee andere projecten, Poldermolen Wieringermeer en Participatie Burgermolens Tata Steel, hebben beiden niet geleid tot de realisatie van windenergie. Voor Poldermolen Wieringermeer streefde men naar 1500 participanten, maar werd slechts een aantal van 150 gehaald. Daarop besloot de gemeente dat er geen noodzaak was om de bouw toe te staan. Het project bij Tata Steel is omgezet naar een project voor zon op dak, omdat Tata geen ruimte op het terrein zag voor windmolens. Uit deze 4 cases blijkt dat windprojecten moeilijk te realiseren zijn. Het project dat wel geslaagd is vond plaats in 2019 en betrof een situatie met een al bestaand windpark. Het realiseren van nieuwe molens is sindsdien niet makkelijker geworden omdat er veel weerstand bestaat bij zowel de politiek als de omgeving tegen wind op land.